

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**«ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти,
спеціальності 013 Початкова освіта, освітньо-
професійної програми «Початкова освіта»,
групи ПОмз-21
Рабарська Каріна

Науковий керівник Луцан Н.І., доктор
педагогічних наук, професор, професор
кафедри початкової освіти та освітніх інновацій

Рецензент Кирста Н.Р., заступник декана
педагогічного факультету, кандидат
педагогічних наук, доцент.

Івано-Франківськ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ.....	10
1.1. Поняття «комунікативна компетентність»: сутність та структура.....	10
1.2. Творча гра як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів.....	18
1.3. Вплив творчих ігор на формування комунікативної компетентності молодших школярів	25
Висновки до розділу 1.....	31
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ	 32
2.1. Діагностика рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.....	32
2.2. Методика формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.....	42
2.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	50
Висновки до розділу 2	57
 ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	71

АНОТАЦІЯ. Рабарська Каріна. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри. Рукопис. 2025.

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) освітнього рівня зі спеціальності 013 «Початкова освіта», Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2025.

У першому розділі кваліфікаційної роботи обґрунтовано теоретичні основи формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри; визначено структурні компоненти комунікативної компетентності учнів початкових класів; виявлено дидактичний потенціал творчої гри щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів.

У другому розділі представлено методичні засади формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри; проведено експериментальне дослідження щодо визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів початкових класів; розроблено методику означеного процесу.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в освітній діяльності закладів загальної середньої освіти для підвищення якості формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. Матеріали дослідження можуть бути корисними для вчителів початкових класів, вихователів ГПД, а також для вихователів закладів загальної середньої освіти.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Ключові слова: формування, компетентність, комунікативна компетентність, творча гра, ігрова діяльність, молодші школярі, нова українська школа.

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти особлива увага приділяється *формуванню комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти*. Це пояснюється тим, що володіння ефективними навичками спілкування є не лише важливою складовою успішного навчання, а й необхідною умовою всебічного розвитку особистості, її здатності до взаємодії, співпраці та соціальної адаптації.

Державний стандарт початкової освіти визначає ключові компетентності, розвиток яких є пріоритетом освітнього процесу та необхідний для успішної особистісної самореалізації молоді в сучасному суспільстві. Однією з провідних компетентностей є вільне володіння державною мовою, що передбачає здатність учнів використовувати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; уміння чітко, логічно та змістовно висловлювати власні думки й почуття в усній та писемній формах; аргументувати власну позицію; уважно слухати співрозмовника та враховувати його думку; проявляти толерантність до інших поглядів; а також усвідомлено застосовувати мовні засоби відповідно до комунікативної мети [26].

Нині ключовим завданням української освіти є виховання здобувача, який не просто накопичує знання, а вміє чітко, логічно й доречно висловлювати власні думки, взаємодіяти з іншими, приймати виважені рішення, проявляти ініціативність і прагнути до постійного особистісного зростання [52].

Наукові розвідки дозволяють стверджувати, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку мовленнєвих умінь: саме в цей час закладаються навички усного й діалогічного мовлення, уміння слухати співрозмовника, розуміти його позицію та будувати конструктивне спілкування. У зв'язку з цим особливої значущості набуває пошук ефективних педагогічних інструментів, що сприяють формуванню комунікативної компетентності.

Як показує досвід, одним із найдієвіших засобів, який відповідає психологічним та віковим особливостям учнів молодшого шкільного віку є **творча**

гра як провідний вид діяльності дітей цього віку. Вона створює природний простір для діалогу, співробітництва, уміння домовлятися та аргументувати власну думку. У процесі гри молодші школярі вчаться ставити запитання, пояснювати свої дії, слухати партнерів по взаємодії та враховувати їхню точку зору. Саме тому інтеграція творчої гри в освітній процес як засобу формування комунікативної компетентності є не лише доцільною, але й педагогічно обґрунтованою та необхідною для нової української школи.

Незважаючи на значну кількість досліджень, проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри залишається актуальною, оскільки потребує подальшого теоретичного обґрунтування та практичної розробки ефективних методик її реалізації в умовах сучасної початкової школи.

Теоретичні аспекти формування комунікативної компетентності молодших школярів висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, вагомий внесок у розроблення проблем мовленнєвого та комунікативного розвитку здобувачів освіти зробили українські дослідники О.Савченко, М.Пентилюк, С.Караман, Л.Мацько, Г.Сагач, О.Пометун, Н.Гавриш, які обґрунтовують методичні засади розвитку мовлення та комунікативної діяльності молодших школярів.

Загальний аналіз сутності поняття «компетентність» і порівняльний огляд ключових компетентностей здійснили О.Овчарук, О.Пометун та О.Локшина, які обґрунтували підходи до структурування компетентностей та їх ролі в сучасній освіті. Вагомий внесок у визначення комунікативної компетентності як інтегрованої особистісної якості, що формується під час опанування різних навчальних предметів і вдосконалюється протягом усього життя, зробили такі українські науковці, як Я.Андрєєва, А.Вітченко, О.Ісаєва, В.Мартиненко, О.Савченко, Е.Соломка, Г.Токмань, Н.Чепелева, О.Шкловська, В.Шуляр, А.Фасоля, Т.Яценко та інші.

У працях Н.Бібік, С.Бондар, О.Пометун та О.Савченко ґрунтовно розглянуто педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності учнів у контексті реалізації концепції Нової української школи.

Методичні аспекти формування комунікативної компетентності детально проаналізовано у працях В.Бадера, М.Вашуленка, Н.Богданець-Білокаленко, Н.Гавриш, І.Гудзик, М.Греб, Н.Грони, С.Дубовик, Т. Маркотенко, О. Мельничайко, С.Мартиненко, І. Нагрибельної, К. Пономарьової та інших дослідників. Їхні наукові напрацювання становлять важливе підґрунтя для оновлення змісту початкової освіти та ефективного впровадження компетентнісного підходу в сучасній українській школі.

Однак, недостатня представленість означеної проблеми зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи **«Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри»**.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-педагогічну літературу щодо визначення сутності поняття «комунікативна компетентність».
2. Визначити структурні компоненти комунікативної компетентності молодших школярів.
3. Виявити дидактичний потенціал творчої гри щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів.
4. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.
5. Розробити та експериментально перевірити методику формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Предметом дослідження є методика формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Методи дослідження включають, зокрема:

- *теоретичні методи* (аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми формування комунікативної компетентності та використання творчої гри в освітньому процесі; узагальнення та систематизація результатів досліджень щодо структурних компонентів комунікативної компетентності; синтез наукових даних для визначення принципів ефективного формування комунікативної компетентності; теоретичне моделювання методики формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри;
- *емпіричні методи* (спостереження за мовленнєвою та комунікативною діяльністю учнів у процесі творчих ігор; анкетування та опитування учнів і вчителів для визначення рівня сформованості комунікативної компетентності та оцінки ефективності ігрових методик; контрольні завдання для діагностики розвитку умінь висловлювати думку, слухати та взаємодіяти з однолітками; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) для перевірки ефективності розробленої методики; аналітична обробка результатів спостереження та експериментальних даних з використанням кількісних і якісних методів аналізу;
- *статистичні методи* (обробка кількісних даних педагогічного експерименту для визначення рівня сформованості комунікативної компетентності; порівняння результатів експериментальної та контрольної груп для оцінки ефективності запропонованої методики; визначення середніх значень, відсотків та частотних показників за результатами тестів, анкет та спостережень;

візуалізація результатів у вигляді діаграм і таблиць для наочного представлення даних та підвищення наукової обґрунтованості висновків.

Теоретичне значення та наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому узагальненні та обґрунтуванні теоретичних засад формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри. Уточнено сутність базових понять дослідження, таких як «компетентність», «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності». Визначено структурні компоненти, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. Розроблено ефективну методику формування комунікативної компетентності, яка включає зміст, інноваційні форми, методи та засоби її впровадження у початкових класах.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані в освітній діяльності закладів загальної середньої освіти для підвищення якості формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. Матеріали дослідження можуть бути корисними для вчителів початкових класів, вихователів ГПД, а також для вихователів закладів загальної середньої освіти.

База дослідження:

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження доповідались на звітній науковій конференції студентів (2025 р.) та обговорювалися на засіданні кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Публікації. Основний зміст дослідження відображено в 1 одноосібній публікації авторки.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки, з них 60 сторінок основного тексту. У кваліфікаційній роботі використано 80 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ

1.1. Поняття «комунікативна компетентність»: сутність та структура.

Модернізація сучасної української шкільної освіти здійснюється на основі **компетентнісного підходу**, який визнаний ефективним інструментом оцінювання якості освітнього процесу та результатів навчання в закладах загальної середньої освіти. Запровадження цього підходу дозволяє не лише підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу, а й спрямовує освітню діяльність на формування у здобувачів освіти здатності ефективно застосовувати набуті знання та навички в різних життєвих ситуаціях. Такий підхід забезпечує цілісний розвиток особистості, стимулює критичне та творче мислення, соціальну та комунікативну компетентність, а також формує готовність молоді до активної участі в соціумі та адаптації до сучасних викликів і реалій життя.

О.Пометун стверджує, що сучасні зміни у суспільних та соціокультурних умовах ставлять перед школою завдання переорієнтації освітньої парадигми зі знанневої на **компетентнісну**. Це означає формування в учнів ключових та предметних компетентностей, які забезпечують успішне навчання протягом життя, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, приймати усвідомлені рішення, ставити цілі та ефективно їх досягати [63, с.66]. На впровадження компетентнісного підходу спрямована концепція Нової української школи, де наголошується, що знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у навчанні, житті та праці [37, с. 10].

У Законі України «Про освіту» **компетентність** визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших

особистих якостей, що забезпечує здатність особи ефективно соціалізуватися, здійснювати професійну діяльність та/або продовжувати навчання [33].

У Концепції «Нова українська школа» *компетентність* визначається як динамічна комбінація різних компонентів: знань, поглядів, цінностей, способів мислення, навичок, умінь та інших особистісних якостей. Саме ця інтегральна сукупність елементів визначає здатність особистості ефективно виконувати професійні завдання та продовжувати навчання на наступних етапах. Компетентність охоплює не лише знання й уміння, а й ціннісні орієнтири, що стимулюють особистість до саморозвитку та досягнення високих результатів у навчальній і професійній діяльності [37].

Українські науковці, зокрема І.Гушлевська, Н.Ничкало, О.Овчарук, пропонують різноманітні підходи до визначення поняття «**компетентність**». У їхніх дослідженнях це поняття трактується по-різному, що підкреслює багатогранність і складність феномена. Серед ключових підходів можна виділити такі аспекти:

- компетентність як здатність до активної та ефективної участі у різних сферах життя на основі попередньо здобутих знань, умінь і навичок;
- компетентність як обізнаність та авторитетність: компетентна особистість володіє високим рівнем знань, користується авторитетом у своїй сфері та здатна приймати обґрунтовані рішення;
- компетентність як синтез знань, умінь і особистісних якостей, що дозволяє досягати високих результатів у професійній та особистій діяльності;
- компетентність як внутрішній ресурс людини, що включає особистісні якості та характеристики, такі як відповідальність, самодисципліна та ініціативність;
- компетентність як наявність конкретних знань, умінь і досвіду, необхідних для виконання завдань на високому рівні;

- компетентність як комплекс когнітивних, емоційних та мотиваційних характеристик особистості;
- компетентність як інтегральний феномен, що поєднує теоретичні знання, практичні вміння і навички, моральні цінності, здатність до критичного аналізу та самооцінки;
- компетентність як здатність учня застосовувати набуті знання та навички у реальних життєвих ситуаціях, сприяючи його успішності та соціальній інтеграції [54, с. 143].

Цінними для нашого дослідження є погляди Н.Соняк, яка визначає *компетентність* як комплексну особистісну та оцінну характеристику, що формується не лише на основі рівня та якості отриманої освіти, а й завдяки накопиченому досвіду, особистісним якостям, прагненню до саморозвитку та здатності творчо виконувати завдання. Науковець підкреслює, що компетентність як інтегрована здатність особистості зароджується в процесі навчання, проте її повноцінне формування та вдосконалення відбувається через активну участь у цілеспрямованій практичній діяльності та безперервне навчання протягом життя. Такий підхід акцентує увагу на необхідності постійного розвитку та адаптації до змін, що забезпечує конкурентоспроможність особистості у професійній та особистісній сферах [71, с. 34].

У контексті нашого дослідження з'ясуємо сутність поняття *«комунікативна компетентність»*.

У психологічному словнику за редакцією В. Войтка поняття *«комунікація»* визначено як фундаментальну ознаку людської культури, що проявляється в інтенсивному взаємодіяванні людей на основі обміну різними видами інформації [68, с. 79–80].

Нині існує чимало визначень ключового поняття нашого дослідження *«комунікативна компетентність»*. Зокрема, І.Гудзик трактує *комунікативну компетентність* як здатність успішно використовувати всі види мовленнєвої

діяльності для пізнання та ефективної комунікації. У процесі формування комунікативної компетентності навчання мови має сприяти розвитку вмінь розуміти не лише зміст, але й основну думку усних і письмових текстів; навчати створенню повноцінних висловлювань, які відображають знання, думки, почуття та наміри мовця або автора тексту, а також демонструють здатність налагоджувати взаємодію з іншими, будуючи ефективний діалог [23, С.22–27].

В. Андрієвська наголошує, що **комунікативна компетентність** формується у тісному зв'язку з метапредметними вміннями, які забезпечують міждисциплінарне осмислення освітнього змісту [2, С.234–245]. Вона передбачає здатність не лише до висловлювання власних думок, а й до активного слухання, розуміння невербальних сигналів та прийняття позиції співрозмовника. У початковій школі формування таких навичок створює міцну основу для подальшої соціалізації учнів та їхнього академічного розвитку.

І.Андрощук зазначає, що **комунікативна компетентність** є важливим аспектом взаємодії між учасниками освітнього процесу. Дослідниця підкреслює, що для успішної комунікації ключове значення мають особистісні якості, такі як такт, емпатія, гуманізм, повага, вміння слухати та розуміти іншого. Водночас необхідне дотримання морально-етичних норм у процесі взаємодії. І. Андрощук також відзначає роль сучасних технологій – електронної пошти, соціальних мереж, онлайн-платформ та телефонного зв'язку у забезпеченні ефективної комунікації. На думку дослідниці, високий рівень сформованості комунікативної компетентності дозволяє учасникам освітнього процесу ефективно взаємодіяти, досягати порозуміння та успішно реалізовувати навчальні та соціальні цілі [3, С.201–202].

Згідно з міркуваннями О.Бикової, **комунікативна компетентність дітей молодшого шкільного віку** розглядається як здатність ефективно взаємодіяти у різних соціальних ситуаціях, що включає не лише володіння мовою, а й розвиток комунікативної гнучкості [4, С. 26–29]. Дослідниця підкреслює значення ігрових методів, зокрема гейміфікації, у стимулюванні комунікативної активності учнів. На

думку ученої, комунікативна компетентність формується не лише на уроках мови, а й у міжособистісному спілкуванні, ігрових ситуаціях та груповій роботі, що значно розширює сферу її прояву. Варто зазначити, що розуміння структури цього поняття дозволяє педагогам визначати чіткі орієнтири для формування навичок спілкування, водночас враховуючи індивідуальні особливості учнів – темперамент, мовленнєвий досвід та мотивацію. Усе це потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки з боку вчителя.

Погоджуємося із міркуваннями Л.Бондаренко, що *комунікативну компетентність* слід розглядати у тісному взаємозв'язку з когнітивною активністю учня, яка проявляється у прагненні зрозуміти інших та бути зрозумілим [10, С.84–86]. Дитина повинна не лише знати мовні конструкції, а й уміти застосовувати їх у природному мовленнєвому середовищі. Важливо, що формування цієї компетентності розпочинається ще в дошкільному віці, однак саме в початковій школі воно набуває системності. Учень оволодіває такими навичками, як ведення діалогу, ініціювання комунікації та участь у спільному розв'язанні завдань. У процесі взаємодії відбувається не лише мовленнєвий розвиток, а й становлення моральних якостей – поваги, відповідальності та емпатії [10, С.84–86].

Як зазначає С.М. Бурлака, комунікативна компетентність тісно пов'язана з розвитком життєвих навичок, критичного мислення та здатності ефективно працювати в команді [10, с. 46]. Вона забезпечує здобуття та засвоєння нових знань, формування вміння висловлювати власну думку, ставити запитання, аргументувати позицію, аналізувати інформацію та робити обґрунтовані висновки. Крім того, комунікативна компетентність виступає ключовим чинником розвитку громадянської активності, оскільки сприяє веденню конструктивного діалогу, досягненню компромісів та дотриманню етичних і соціальних норм поведінки.

Аналізуючи структуру комунікативної компетентності, науковці визначають різні її складові. Змістовими складовими комунікативної компетентності є когнітивний, мовленнєвий, емоційно-ціннісний та діяльнісний компоненти, кожен

із яких виконує певну функцію у процесі спілкування. Когнітивний компонент включає знання про мову та мовлення, мовні норми, типи текстів і комунікативні ситуації. Емоційно-ціннісний компонент проявляється у ставленні до співрозмовника, здатності до емпатії та прийняття іншої думки. Мовленнєвий компонент охоплює практичні вміння – висловлювати власні думки, аргументувати позицію та підтримувати діалог. Діяльнісний компонент забезпечує застосування набутих знань і навичок у практичних ситуаціях взаємодії, ігрових активностях та колективному вирішенні завдань.

На думку І.Брушневської та Ю.Рібцун, *структура комунікативної компетентності* має включати не лише зовнішні мовленнєві прояви, а й внутрішню готовність до спілкування, здатність до саморегуляції та рефлексії. Авторки пропонують ураховувати у структурі компетентності діагностичні ознаки комунікативної зрілості, серед яких емоційна стійкість, мовленнєва ініціативність та здатність підтримувати контакт. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти, чому одні діти легко взаємодіють з однолітками, а інші уникають комунікації. Відповідно, структура комунікативної компетентності повинна базуватися не лише на лінгвістичних знаннях, а й на емоційно-психологічному досвіді дитини, що створює основу для розроблення ефективних педагогічних стратегій формування цієї компетентності [12, с.41].

Невід’ємною складовою *структури комунікативної компетентності* є діалогічність – здатність до взаєморозуміння та підтримки ідей іншого. М.Варварук підкреслює, що саме діалог є основною формою мовленнєвої взаємодії в молодшому шкільному віці. Учень повинен уміти не лише висловлювати власні думки, а й активно слухати, ставити уточнювальні запитання та давати доречні відповіді. Такі навички формуються не автоматично, а в результаті системної педагогічної роботи. Тому діалогічний компонент структури комунікативної компетентності має інтегрувати мовні, психологічні та соціальні аспекти спілкування [15, С.37–41].

На основі з'ясування сутності понять «компетентність», «комунікативна компетентність» ми визначили такі **компоненти комунікативної компетентності молодших школярів**: *когнітивний, мовленнєвий, мотиваційно-емоційний*.

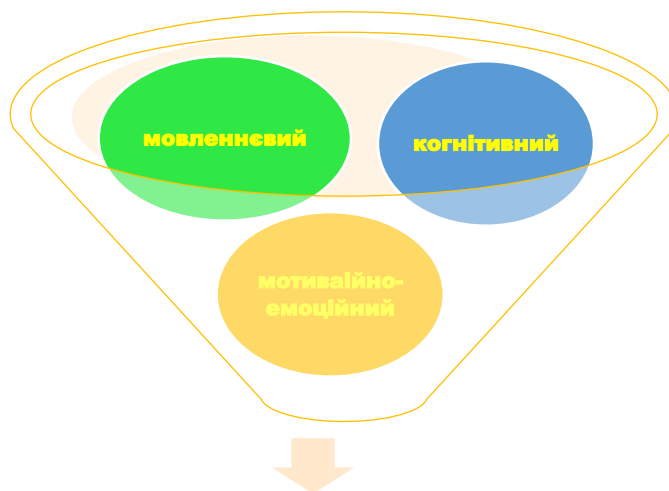

Рис.1.1. Компоненти комунікативної компетентності молодших школярів

Когнітивний компонент комунікативної компетентності молодших школярів охоплює такі аспекти: знання про мову та мовлення, що передбачає володіння мовними одиницями, граматичними правилами, словниковим запасом та нормами української мови; уявлення про типи текстів та жанри мовлення, яке включає знання особливостей усних і письмових текстів, їхньої структури та функціонального призначення; розуміння комунікативних ситуацій, що забезпечує усвідомлення доцільності використання мовних засобів залежно від співрозмовника та мети спілкування; знання стратегій комунікації, яке охоплює правила ведення діалогу, черговість реплік, способи аргументації та підтримки контакту.

Основними показниками когнітивного компонента комунікативної компетентності молодших школярів є: здатність розпізнавати та усвідомлювати мовні одиниці, граматичні конструкції та словниковий запас; уміння визначати

типи текстів, їхню структуру та функціональне призначення; здатність аналізувати комунікативні ситуації та обирати відповідні мовні засоби для взаємодії; усвідомлення стратегій комунікації, включаючи ведення діалогу, черговість реплік, аргументацію та підтримку контакту.

Мовленнєвий компонент комунікативної компетентності охоплює практичні уміння учнів щодо ефективного використання мови в процесі спілкування. Він включає: уміння висловлювати власні думки та почуття у різних комунікативних ситуаціях усно та письмово; здатність формулювати повноцінні висловлювання, що відображають знання, погляди, наміри та емоційний стан мовця; уміння підтримувати діалог, що передбачає активне слухання, постановку уточнювальних запитань та адекватне реагування на репліки співрозмовника; застосування мовленнєвої гнучкості, здатність адаптувати мовлення до конкретної ситуації, співрозмовника та мети спілкування.

Основними показниками мовленнєвого компонента є: здатність висловлювати свої думки та емоції чітко, логічно та послідовно; уміння будувати діалогічну взаємодію, підтримувати контакт та реагувати на мовні сигнали співрозмовника; здатність модифікувати мовлення відповідно до ситуації та партнерів по спілкуванню; володіння різними мовними засобами для реалізації комунікативних цілей.

Мотиваційно-емоційний компонент комунікативної компетентності визначає емоційне та ціннісне ставлення молодших школярів до процесу спілкування, а також його готовність до взаємодії з іншими. До його складових належать: спрямованість на ефективну взаємодію – зацікавленість у налагодженні контактів, бажання бути зрозумілим і зрозуміти інших; емпатія та прийняття іншої точки зору – здатність розпізнавати емоції співрозмовника, враховувати його потреби та позицію; толерантність та повага до співрозмовника – усвідомлення значення морально-етичних норм у процесі комунікації; вмотивованість до

саморозвитку у сфері спілкування – прагнення удосконалювати власні комунікативні навички та підвищувати ефективність взаємодії.

Основними показниками мотиваційно-емоційного компонента є: активна готовність до спілкування та участі в діалогах; здатність до емоційної саморегуляції у процесі взаємодії; прояви емпатії, толерантності та поваги у стосунках із однолітками та дорослими; внутрішня мотивація до розвитку комунікативних навичок і соціальної адаптації.

Поєднання цих компонентів створює цілісну систему комунікативної компетентності, яка дозволяє учням початкових класів ефективно взаємодіяти з оточенням, брати активну участь у колективній діяльності, досягати поставлених завдань та розвивати власні соціальні і мовленнєві компетенції.

Таким чином, із вищезазначеного можна зробити висновок, що комунікативна компетентність молодшого школяра є цілісною інтегрованою якістю, яка включає знання, уміння, мовленнєві та соціальні навички, мотиваційно-емоційне ставлення до спілкування та здатність ефективно діяти в різноманітних комунікативних ситуаціях. Вона забезпечує розвиток критичного мислення, уміння працювати в команді, висловлювати власні думки, слухати і розуміти інших, а також формує етичну, толерантну і соціально відповідальну поведінку учня. Комунікативна компетентність молодших школярів є фундаментом їхньої соціальної інтеграції, навчальної успішності та подальшого особистісного розвитку.

1.2 Творча гра як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Творча гра посідає важливе місце серед засобів формування комунікативної компетентності в молодшому шкільному віці. Саме в грі створюються природні умови для мовленнєвої взаємодії, коли дитина має можливість імпровізувати,

висловлювати власні думки, слухати інших. На відміну від звичайного навчального діалогу, ігрове спілкування є емоційно забарвленим, що підвищує інтерес і мотивацію до мовлення.

В.Карабін підкреслює важливість творчої гри для розвитку різних аспектів особистості дитини, зокрема її мислення, мовлення, уяви та емоційної сфери. Такі компоненти взаємопов'язані і суттєво впливають на комунікацію. Через гру діти мають можливість виразити себе, випробувати різні ролі та сценарії, що допомагає їм зрозуміти й адаптуватися до соціальних норм та поведінкових моделей. У такому контексті творча гра стає потужним інструментом, що сприяє не лише розвитку комунікативних навичок, а й емоційної інтелігентності, що є основою для успішної взаємодії з іншими [34, С.44–47]. Крім того, важливим аспектом є те, що у процесі гри дитина вчиться слухати та доносити свої думки, що не тільки вчить її співпраці в групі, але й розвиває навички активного слухання, здатність до співпереживання та поваги до інших точок зору. Взаємодія з однолітками через гру дозволяє дітям подолати бар'єри в спілкуванні, усвідомити важливість невербальних засобів комунікації та вдосконалювати навички аргументації [34, С.44–47].

Загалом, через різноманітні ігрові ситуації дитина має можливість випробувати себе в різних соціальних ролях, що стимулює розвиток її здатності адаптуватися до різних соціальних контекстів. Дані навички згодом стають основою для успішної адаптації в реальному житті, зокрема в умовах навчання, роботи та особистих стосунків. Тому творча гра в педагогічному процесі виступає не лише як засіб розваги, а й як необхідний інструмент для розвитку важливих життєвих навичок [34, С.44–47].

Основною ознакою **творчої гри** є наявність уявної ситуації, що стимулює мовленнєву активність учнів початкових класів. До прикладу, *інсценізація народної казки з авторськими репліками* дозволяє молодшим школярам створювати власні висловлювання, логічно їх поєднувати у діалозі, дотримуючись сюжетної лінії.

За словами І.Бондарчук, саме через гру дитина найкраще засвоює соціальні ролі, мовні конструкції та способи культурної взаємодії [11, с.139]. Це підтверджується численними дослідженнями, які показують, що ігрові методи навчання дозволяють дітям природно інтегрувати знання та навички в процесі активної взаємодії з оточенням. Ігри створюють можливість для здобувачів початкової освіти вивчати й випробовувати різні соціальні ролі, що є важливим аспектом розвитку їх комунікативних здібностей. Наприклад, рольова гра, де дитина виконує роль дорослої особи чи уявного персонажа, сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок, допомагаючи їй краще розуміти інших та їхні потреби.

Варто зазначити, **що перевагою творчих ігор** є те, що вони не мають одного правильного результату, що дає дітям простір для творчості та самовираження. Це відкриває нові можливості для розвитку мовленнєвої ініціативи, оскільки дитина може самостійно вибирати слова, форму діалогу, а також обирати стратегії взаємодії. Приміром у грі «Продавець та покупець» дитина не лише вчиться правильно використовувати мовні конструкції, а й набуває навичок ведення переговорів, обговорення умов покупки, що в подальшому може допомогти їй у реальних життєвих ситуаціях. Такий підхід вимагає від педагога не тільки творчого підходу, але й педагогічної чутливості. Вчитель має здатність створити атмосферу, де кожен учасник гри може вільно висловлювати свої думки, емоції та ідеї. Це вимагає уважності до індивідуальних особливостей учнів і їхніх потреб у процесі навчання. Використання ігрових методів навчання потребує гнучкості в підходах, адже кожна дитина має власний темп розвитку, а також різні уподобання щодо форматів ігор. Тому вчитель має бути готовим адаптувати ігри до потреб учнів, що дозволить максимально ефективно використовувати потенціал гри для розвитку комунікативних і когнітивних здібностей дітей [18, с. 139].

Творча гра, як педагогічний інструмент, може бути реалізована в різних формах, таких як рольові, театралізовані, режисерські та мовленнєві ігри. Кожна з цих форм має свої особливості, які дозволяють розвивати різноманітні навички у

дітей. Приміром, рольові ігри дають можливість дітям не лише випробувати різні соціальні ролі, а й вчити їх взаємодії з іншими людьми в умовах обмеженого простору. Вони спонукають до емоційного включення та самовираження, що дозволяє дітям відчувати себе частиною соціального контексту, а також розвивати емпатію та здатність до сприйняття інших точок зору.

Театралізовані ігри, де діти виконують ролі персонажів, дозволяють не лише покращити мовленнєву техніку, а й активно впливати на розвиток креативного мислення. Такий формат дозволяє дітям втілювати в життя різноманітні сюжети, вигадувати нові світи та навчатися адаптувати свої емоції та поведінку до різних ситуацій. До прикладу, гра «Відновлення старовинного мистецтва» може заохочувати дітей до дослідження історії та створення власних творів мистецтва, що стимулює розвиток уяви та навичок критичного мислення.

Мовленнєві ігри, як гра «Реклама незвичного предмета», займають важливе місце в розвитку мовних та когнітивних навичок дітей. Вони спонукають до використання яскравих прикметників та переконливих аргументів, що допомагає розвивати мовленнєву грамотність, збільшувати словниковий запас і вчити плануванню. Крім того, такі ігри сприяють розвитку когнітивних навичок, таких як прогнозування та самоконтроль, оскільки учні повинні організувати свої думки та висловлювання в чітку і логічну структуру. Вони також мають великий вплив на емоційне сприйняття, що позитивно позначається на запам'ятовуванні мовленнєвих конструкцій.

Як зазначає Т.Виноградова, у творчій грі реалізується принцип спонтанності, що сприяє природному розвитку мовлення [18, с. 57]. Цей принцип є одним з основних у процесі навчання через гру, оскільки він дозволяє дитині не тільки вільно виражати свої думки, але й активно взаємодіяти з оточенням. Спонтанність у грі створює умови для розвитку креативності та мовленнєвих навичок, оскільки дитина не обмежена певними правилами чи шаблонами. Вона може вільно використовувати нові слова, фрази, структури мовлення, адаптуючи їх під контекст

гри. Це стимулює дітей до більш активного застосування мовних конструкцій, що дозволяє краще засвоювати мовні норми й покращувати комунікативні здібності.

Принцип спонтанності також дає дітям можливість вільно реагувати на зміни в ході гри, що є важливим для розвитку гнучкості мислення та адаптивності. Наприклад, у процесі театралізованої гри дитина може імпровізувати, змінюючи поведінку персонажа відповідно до розвитку сюжету, що сприяє розвитку не тільки мовленнєвих, а й соціальних навичок. У такому контексті дитина навчається не лише мовленнєвого вираження, а й аналізу ситуації, прогнозуванню її розвитку та прийняттю рішень у змінних умовах. Тому роль педагога у творчих іграх полягає не тільки у створенні умов для спонтанної взаємодії, а й у підтримці дитячої ініціативи, що дозволяє їй розвивати мовлення природно і без обмежень. Важливо, щоб вчитель надавав простір для самовираження дитини, заохочував її до творчих проявів і підтримував ініціативу, що створює сприятливі умови для розвитку мовленнєвих і когнітивних навичок. Таким чином, принцип спонтанності є важливою складовою у створенні продуктивного й ефективного навчального середовища [18, с. 57].

Важливим фактором у формуванні комунікативної компетентності є створення комунікативно насиченого творчого ігрового середовища. Таке середовище передбачає наявність ігрових завдань, стимулів до взаємодії, відкритості до експериментування. Наприклад, *гра "Інтерв'ю з казковим героєм"* активізує навички формулювання питань, логічного продовження бесіди, ввічливої мовленнєвої поведінки. У процесі гри учні отримують зворотний зв'язок, навчаються коригувати мовлення відповідно до ситуації. Як вказує Ю.С. Візенкова, такі вправи можуть бути використані і в корекційній практиці для дітей з мовленнєвими порушеннями [19, С.318–320]. Отже, творча гра виконує ще й компенсаторну функцію.

Творча гра також сприяє розвитку діалогічної компетентності, яка є невід'ємною складовою загальної комунікативної компетентності. Завдяки ігровим

ситуаціям учні вчаться дотримуватися норм діалогу: не перебивати, відповідати доречно, враховувати позицію співрозмовника. Гра *"Суперечка героїв"* дозволяє відпрацьовувати аргументацію, зважування точок зору, активне слухання. М.Варварук підкреслює, що саме діалогічна взаємодія є найкращим засобом формування мовленнєвої культури молодшого школяра [12, с. 38]. Важливо, що в таких іграх учні не лише відтворюють мовні зразки, а й створюють власні, адаптуючи їх до ситуації, що розвиває гнучкість мовлення та комунікативну самостійність.

Інтеграція творчої гри в навчально-виховний процес вимагає методичної підготовки вчителя. Педагог має не лише підбирати адекватні за змістом ігри, а й моделювати ситуації для виникнення мовленнєвої потреби. Наприклад, *"Таємне завдання"* у формі місії спонукає учнів обговорити план дій, домовитися про послідовність, узгодити ролі, що активізує мовлення, змушує учнів висловлюватися чітко й зрозуміло. За словами С.Бурлаки, такі ситуації сприяють розвитку компетентностей критичного мислення і співпраці [13, с.49]. Учитель у грі виступає фасилітатором, спостерігачем, а не керівником, що дає змогу дітям проявляти ініціативу.

Дидактичний потенціал творчої гри дозволяє включити її у різні етапи уроку: мотиваційний, основний, рефлексійний. Ця гнучкість дає можливість використовувати гру для досягнення різних навчальних цілей на кожному етапі уроку. Наприклад, на мотиваційному етапі можна застосувати гру «Недописана історія», яка активно залучає учнів до обговорення та заохочує їх до роздумів про майбутній матеріал уроку. Ця гра не лише підготовляє учнів до нової теми, а й стимулює їх активність, сприяючи розвитку творчого мислення та мовленнєвих навичок. Діти повинні виявити свою креативність, доповнюючи історію своїми варіантами, що створює сприятливу атмосферу для подальшого навчання.

На основному етапі уроку також можна використовувати ігрові методи для закріплення знань та формування навичок. Наприклад, у грі «Ланцюжок запитань»

учні взаємодіють один з одним, задаючи питання та відповідаючи на них, що дозволяє ефективно перевірити їх розуміння матеріалу. Така гра спонукає учнів до активного застосування отриманих знань, сприяє розвитку логічного мислення і навичок аргументації, а також дозволяє педагогу побачити рівень засвоєння теми.

Інтеграція ігор на різних етапах уроку дозволяє зробити навчання більш цілісним, логічно зв'язаним і захоплюючим для учнів. Завдяки цій інтеграції діти не лише засвоюють нові знання, але й активно включаються в навчальний процес, що позитивно впливає на їх мотивацію та готовність до подальшого навчання. Крім того, така система створює умови для розвитку самостійності учнів, оскільки вони мають змогу застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях, що стимулює їхнє критичне мислення і творчий підхід до вирішення завдань.

Особливе значення має варіативність творчих ігор, яка дає змогу враховувати індивідуальні особливості дітей. Наприклад, учні з високим рівнем мовленнєвої активності можуть виступати *"ведучими казки"*, тоді як менш активні — *"помічниками персонажів"*. Така рольова гнучкість сприяє поступовому включенню всіх дітей у мовленнєву діяльність, що особливо важливо в інклюзивному класі, де різний рівень розвитку мовлення є нормою.

Отже, творча гра є ефективним педагогічним засобом формування комунікативної компетентності молодших школярів. Вона забезпечує природне середовище для розвитку мовленнєвих, когнітивних, мотиваційно-емоційних та діяльнісних складових комунікації, сприяє розвитку умінь вести діалог, аргументувати власну позицію, слухати і враховувати точку зору інших. Творча гра стимулює активність, ініціативність та соціальну взаємодію учнів, формує навички співпраці в команді, розвиває емоційну чутливість і толерантність. Завдяки системному використанню ігрових методів у навчальному процесі формується цілісна комунікативна компетентність, що забезпечує не лише успішність у навчанні, а й соціальну адаптацію, самореалізацію та готовність до активної участі в житті шкільної спільноти.

1.3. Вплив творчих ігор на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Формування комунікативної компетентності молодших школярів є багатограним процесом, який передбачає розвиток мовленнєвих, когнітивних, мотиваційно-емоційних навичок. Одним із найбільш ефективних засобів розвитку цих навичок є творча гра, яка забезпечує природне середовище для взаємодії, експериментування з мовними засобами та практичного закріплення комунікативних умінь. Дослідження сучасних педагогів свідчать, що гра не лише стимулює активність і зацікавленість учнів, а й сприяє формуванню таких ціннісних характеристик, як емпатія, толерантність, повага до думки іншого та готовність до співпраці. У цьому контексті особливо важливо дослідити, як системне використання творчих ігор у навчальному процесі впливає на формування комунікативної компетентності молодших школярів, забезпечуючи цілісну інтеграцію знань, умінь, навичок і особистісних якостей у процесі навчання та соціальної взаємодії.

Як показує досвід, творчі ігри (сюжетно-рольові, театралізовані, конструкторські) активно залучають учнів початкових класів до міжособистісної взаємодії, стимулюючи мовленнєву, емоційну та соціальну активність. Згідно з концепцією Нової української школи, така діяльність відповідає принципам дитиноцентризму та компетентнісного підходу [37]. У цьому контексті роль учителя трансформується: педагог виступає як фасилітатор, який створює ігрове середовище, здатне розкрити потенціал кожного учня, забезпечити підтримку та сприяти активному залученню в навчальний процес.

Психологічна природа творчої гри проявляється в її здатності знижувати рівень тривожності та формувати позитивну самооцінку учнів молодшого шкільного віку. Гра створює безпечне середовище, де дитина може вільно експериментувати з різними соціальними ролями та моделями поведінки [39, с. 139]. Це особливо важливо для здобувачів початкової освіти, які відчувають труднощі у

міжособистісній комунікації або мають нестабільний емоційний фон, адже в ігровій діяльності вони отримують можливість без страху помилятися та отримувати підтримку від однокласників і вчителя. До прикладу, у театралізованій грі «Я – продавець» учень не лише опановує мовленнєві структури звертання, а й формує навички культурної взаємодії, зокрема ведення переговорів, активного слухання, врахування думок інших учасників та досягнення компромісів. Ці навички є ключовими для розвитку соціальних зв'язків і емоційного інтелекту, оскільки сприяють кращому розумінню інших, контролю власних емоцій та адекватній реакції у різних соціальних ситуаціях.

Загалом, навчання через творчу гру є надзвичайно ефективним методом для дітей, які мають труднощі з комунікацією або часто відчують тривожність у нових умовах. В ігровому середовищі учень поступово підвищує самооцінку, оволодіває навичками співпраці та саморегуляції, а його успіх визначається не зовнішніми оцінками, а активною участю в процесі. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту, формує соціальну компетентність та забезпечує готовність до ефективної взаємодії з оточенням у навчанні та повсякденному житті [39, с. 139].

З психолого-педагогічної точки зору, надзвичайно важливим є створення умов для самостійного та творчого вибору дитиною ігрової ролі й сценарію. Такий підхід не лише сприяє розвитку ініціативності учнів, а й стимулює критичне мислення, необхідне для аналізу власних дій, прийняття рішень та оцінки можливих наслідків у різних соціальних ситуаціях. Надання учневі можливості обирати роль і сценарій дозволяє йому відчувати себе активним творцем навчальної діяльності, що підвищує мотивацію до участі в освітньому процесі, сприяє самовираженню та розширює потенціал розвитку творчих здібностей.

У такому контексті дитина не лише виконує запропоновану роль, а й бере участь у конструюванні ігрових ситуацій, створенні сценаріїв та визначенні правил взаємодії. Це забезпечує формування впевненості у власних силах, розвитку адаптивності до різноманітних соціальних та навчальних умов, а також здатності

ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими. Подібна діяльність сприяє інтеграції когнітивних, емоційних та соціальних компонентів комунікативної компетентності, закладаючи фундамент для подальшого соціального й академічного розвитку молодших школярів.

Як свідчить досвід, застосування рольових ігор із елементами імпровізації на уроках мови значно сприяє розвитку навичок діалогічного мовлення. Такі форми діяльності забезпечують можливість учням відпрацьовувати вміння вести бесіду, будувати логічно послідовні висловлювання та адекватно реагувати на зміни в ході спілкування, що є базовими складовими комунікативної компетентності. Імпровізація у грі стимулює швидкість мислення, гнучкість та адаптивність, допомагаючи школярам ефективно орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях та реагувати на непередбачувані обставини.

Рольові та театралізовані ігри сприяють актуалізації мовленнєвого досвіду учнів та забезпечують соціокультурну інтеграцію. Молодші школярі вчаться орієнтуватися в соціальних контекстах, розуміють значення культурних норм та соціальних взаємозв'язків у процесі комунікації, що розширює їхнє світосприйняття та підвищує здатність адаптуватися до різноманітних соціальних і культурних ситуацій.

Окреме значення у формуванні комунікативної компетентності мають підходи гейміфікації, які передбачають інтеграцію ігрових механізмів у навчальне середовище [34, С.44–47]. Використання квест-ігор, командних завдань та інших інтерактивних вправ дозволяє підвищити мотивацію учнів, розвивати критичне мислення, навички колективної взаємодії та вміння приймати спільні рішення. У цих ігрових активностях учні не лише засвоюють навчальний матеріал, а й отримують можливість практично застосовувати знання у різних соціальних ситуаціях, що сприяє формуванню життєвих компетентностей.

Дослідження свідчать, що застосування ігрових елементів у навчальному процесі підвищує ефективність засвоєння матеріалу, стимулює інтерес до навчання

та знижує рівень академічної тривожності [42, С.113–123]. Ігрові методи роблять процес навчання більш захоплюючим і менш стресовим, дозволяють школярам працювати в комфортному для них темпі, отримувати оперативний зворотний зв'язок та відзначати власні досягнення, що, у свою чергу, зміцнює мотивацію до навчання та сприяє розвитку самостійності та впевненості у власних можливостях.

Загалом, гейміфікація виступає ефективним інструментом активізації навчальної діяльності учнів, сприяючи розвитку ключових компетентностей, таких як командна взаємодія, комунікація, критичне мислення та саморегуляція. Використання ігрових елементів у навчальному процесі підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу та створює позитивну, продуктивну атмосферу в класі, що мотивує дітей до активної участі у спільній діяльності [42, С.113–123].

Не менш значущою є інтеграція творчої гри з елементами проектної діяльності, яка дозволяє учням осмислювати знання у контексті їх практичного застосування. Зокрема, тематичні ігри, побудовані на основі реальних життєвих ситуацій, наприклад, проєкт «Мій магазин», сприяють розвитку не лише мовленнєвої компетентності, а й умінь планувати, аналізувати, приймати рішення та ефективно співпрацювати в групі [1].

Інтеграція творчої гри в освітній процес молодших школярів має позитивний вплив на формування ключових компетентностей. У контексті Державного стандарту початкової освіти, такі компетентності включають уміння вчитися впродовж життя, спілкуватися державною мовою, працювати в команді [26]. *Ігри-завдання «Порадь другу» або «Знайди рішення»* активізують мислення, допомагають реалізувати набуті знання в умовах, наближених до реальності. Зокрема, це сприяє закріпленню позитивних моделей поведінки та формуванню етичних норм взаємодії.

Варто також враховувати вікові особливості сприймання ігрової діяльності молодшими школярами. Дослідники зазначають, що саме в молодшому шкільному віці, з 6 до 10 років, зберігається висока ігрова мотивація, яка поступово

трансформується в навчальну [55, с. 85]. У цьому віці діти активно взаємодіють із навколишнім світом через гру, що є важливим аспектом їхнього розвитку. Гра стає основною діяльністю, через яку вони вивчають соціальні ролі, освоюють мову, розвивають когнітивні та емоційні здібності. Ігрові вправи з використанням персонажів, казок або ролевих ситуацій допомагають дітям легше включатися в навчальний процес. Вони сприймають навчання як захоплюючу діяльність, що дозволяє їм охочіше засвоювати нову інформацію, випробовувати нові знання на практиці і адаптуватися до змін в освітньому середовищі.

Враховуючи ці вікові особливості, роль педагога полягає в підтримці цього переходу через грамотно побудовану структуру занять, що поєднують гру та навчання. Вчитель має створити такі умови, де гра буде не тільки джерелом задоволення, а й ефективним інструментом для розвитку навчальних навичок, що може бути досягнуто через впровадження ігрових методик, які дають змогу дітям не лише вивчати матеріал, але й активно взаємодіяти, вирішувати проблеми, а також самостійно брати участь у побудові навчального процесу. Таким чином, важливо правильно збалансувати навчання і гру, щоб забезпечити поступовий перехід від ігрової мотивації до більш серйозного ставлення до навчання.

У контексті інклюзивного підходу творча гра виступає як потужний інструмент інтеграції дітей із особливими освітніми потребами в навчальне середовище. Ігрові методи дозволяють не лише адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожної дитини, а й створити комфортне середовище, в якому дитина зможе вільно взаємодіяти з іншими учнями, брати участь у загальному процесі. Наприклад, гра «Чарівна валізка», де кожен учень має виконати свою унікальну роль, дозволяє створити атмосферу прийняття та співпраці, де кожен відчуває свою важливість у групі, незалежно від своїх фізичних чи когнітивних особливостей.

За спостереженнями фахівців, участь у таких іграх позитивно впливає на розвиток мовлення, моторики та соціальної взаємодії [47, С.113–118]. У процесі гри

діти з особливими освітніми потребами мають можливість не тільки покращити свої мовні навички, але й активно взаємодіяти з однолітками, вчитися співпрацювати, що сприяє розвитку соціальних навичок. Крім того, ігри створюють можливість для емоційного вираження та самовираження, що є особливо важливим для дітей, які можуть мати труднощі у зв'язку з відсутністю достатньої соціальної взаємодії, що сприяє підвищенню самооцінки та впевненості в собі. Діти, які відчують підтримку та прийняття з боку оточуючих, набувають важливих життєвих навичок, таких як адаптація до змін, готовність до взаємодії в різних соціальних ситуаціях та розвиток емоційної стійкості. Творча гра в інклюзивному навчальному середовищі допомагає не тільки вчити, але й формувати позитивний досвід соціалізації, що є основою для подальшого розвитку дитини [47, С.113–118].

Із вище зазначеного можна зробити висновок, що творча гра є ефективним засобом формування комунікативної компетентності молодших школярів, оскільки поєднує мовленнєву, когнітивну, емоційно-ціннісну та соціальну складові розвитку дитини. Завдяки сюжетно-рольовим, театралізованим та конструкторським іграм учні отримують можливість активно взаємодіяти з однолітками, розвивати навички діалогічного мовлення, критичного мислення, емоційного інтелекту та вміння адаптуватися до різних соціальних ситуацій. Окрім того, творчі ігри стимулюють ініціативність, самовираження та самостійність здобувачів початкової освіти, створюють безпечне середовище для експериментування з новими ролями та поведінковими моделями, що сприяє підвищенню самооцінки та мотивації до навчання. Інтеграція ігрової діяльності з елементами проєктів і гейміфікації дозволяє поєднувати навчальні завдання з практичною діяльністю, формуючи комплексні компетентності, необхідні для соціальної адаптації та успішної взаємодії в колективі.

Висновки до розділу 1

Теоретично обґрунтовано сутність і структуру поняття «комунікативна компетентність» молодших школярів. Проаналізовано різні наукові підходи до визначення сутності цього поняття, визначено його структурні компоненти: когнітивний, мовленнєвий, мотиваційно-емоційний.

Встановлено, що комунікативна компетентність є ключовим елементом загальної компетентності особистості, що передбачає здатність ефективно та адекватно взаємодіяти з іншими людьми, використовуючи різноманітні засоби комунікації, а також формує не лише мовні уміння, а й соціальні, емоційні та моральні якості особистості, що є базою для успішної взаємодії у навчальному та соціальному середовищі.

Досліджено потенціал творчої гри як ефективного засобу формування комунікативної компетентності молодших школярів. Показано, що ігрові форми стимулюють активну мовленнєву, когнітивну та емоційну діяльність учнів початкових класів, сприяють розвитку навичок діалогічного спілкування, критичного мислення, самостійності та соціальної взаємодії. Особлива увага приділена гейміфікації та інтеграції ігрових методів із проєктною діяльністю, що дозволяє поєднувати навчання з практичною діяльністю та формує у здобувачів початкової освіти здатність застосовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧОЇ ГРИ

2.1. Діагностика рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Одним із перших етапів педагогічного експерименту **став констатувальний етап**, основним завданням якого було виявлення реального стану сформованості комунікативної компетентності молодших школярів, визначення рівня сформованості ключових компонентів (когнітивного, мовленнєвого та мотиваційно-емоційного), а також визначення труднощів, із якими учні початкових класів стикаються під час усної та письмової комунікації.

Експериментальне дослідження організовано та проведено серед учителів початкових класів і учнів другого класу

. Було обрано два класи: експериментальний і контрольний. Кількість учнів у кожному класі становить 30 осіб, що дозволяє отримати статистично значущі результати.

На цьому етапі було здійснено добір діагностичного інструментарію, що включав спостереження за поведінкою і спілкуванням учнів початкових класів, зокрема другокласників, виконання ними спеціально розроблених творчих ігор і завдань. Під час уроків фіксувалися конкретні мовленнєві дії: ініціювання діалогу, реакція на репліки вчителя й однокласників, невербальні прояви (жести, міміка).

Проаналізуємо результати опитування вчителів початкових класів.

На запитання анкети **«Як Ви оцінюєте рівень сформованості комунікативної компетентності учнів Вашого класу?»** учителі відповіли, що більшість молодших школярів володіє середнім рівнем, окремі респонденти

вказали на високий рівень, тоді як певна частина визначила низький рівень сформованості комунікативних умінь, що свідчить про потребу в подальшому цілеспрямованому розвитку комунікативних навичок здобувачів початкової освіти.

Відповідаючи на запитання **«Які компоненти комунікативної компетентності найбільше потребують формування?»** педагоги найчастіше обирали такі позиції: уміння слухати й відповідати, уміння вести діалог, культура спілкування та мовленнєва активність. Дещо рідше відзначалися емоційно-ціннісний компонент і соціальна взаємодія.

Відповідаючи на запитання **«Які труднощі найчастіше виникають у молодших школярів під час усного спілкування?»**, учителі назвали головними проблемами: сором'язливість та невпевненість, невміння чітко формулювати власні думки, а також бідність словникового запасу. Деякі респонденти відзначили й небажання взаємодіяти з однолітками.

На запитання «**Чи використовуєте Ви на уроках творчі ігри?**» більшість учителів початкових класів відповіли, що застосовують творчі ігри систематично або час від часу. Невелика кількість респондентів використовує їх рідко.

На запитання «**Які види творчих ігор Ви використовуєте найчастіше?**» учителі відзначили такі форми: мовленнєво-комунікативні, сюжетно-рольові, творчо-імпровізаційні та командні ігри. Деякі вчителі пропонували власні авторські ігрові методики.

Відповідаючи на запитання «**Чи помічаєте Ви позитивні зміни у комунікативній поведінці учнів початкових класів?**» респонденти здебільшого вказували на суттєві або часткові позитивні зміни. Лише окремі зазначили, що ефект проявляється не завжди, або його немає.

На запитання «**Які чинники найбільше впливають на формування комунікативної компетентності молодших школярів?**» учителі початкових

класів найчастіше називали: атмосферу в класі, методи роботи вчителя, ігрову діяльність, взаємини з однокласниками та сімейне середовище.

Відповідаючи на запитання **«Чи сприяють творчі ігри підвищенню мотивації учнів до спілкування?»**, переважна більшість учителів обрали варіант «Так», деякі «Частково», і майже ніхто не зазначив варіант «Ні», що підтверджує ефективність творчих ігор як інструменту мотивації молодших школярів до навчання і спілкування.

На запитання **«Які форми роботи є найбільш результативними?»** учителі називали: групові форми, роботу в парах, інтерактивні технології, творчі проєкти та театралізацію. Це свідчить про те, що вчителі віддають перевагу активним, діяльнісним методам, які природно сприяють розвитку комунікації.

На запитання «**Яких методичних матеріалів Вам не вистачає?**» педагоги вказали на потребу в збірниках творчих ігор, методичних рекомендаціях, дидактичному забезпеченні, а також навчальних відеороліках. Деякі з респондентів акцентували на необхідності підтримки психолога.

Таким чином, нами з'ясовано, що вчителі початкових класів усвідомлюють важливість цілеспрямованого формування комунікативної компетентності молодших школярів і визнають її необхідною умовою успішного навчання та соціалізації. За результатами анкетування встановлено, що більшість педагогів оцінюють рівень сформованості комунікативних умінь здобувачів освіти як середній, що свідчить про наявність значного потенціалу для вдосконалення. Найпроблемнішими компонентами вони визначають уміння слухати й відповідати, вести діалог, а також мовленнєву активність та культуру спілкування. Серед основних труднощів, що виникають у дітей під час усного висловлювання, педагоги називають сором'язливість, невпевненість, недостатній словниковий запас і проблеми з формулюванням власних думок.

Отже, опитування підтвердило актуальність упровадження творчих ігор у практику початкової школи як ефективного інструменту розвитку комунікативних умінь молодших школярів, а також необхідність подальшого методичного супроводу педагогів для підвищення результативності цього процесу.

Зазначимо, що під час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту нами виокремлено три рівні сформованості комунікативної компетентності учнів початкових класів: **високий, середній та низький.**

Таблиця 2.1.

**Характеристика рівнів сформованості комунікативної компетентності
молодших школярів засобами творчої гри**

Рівні	Показники
Високий рівень	<p>усвідомлене володіння мовленнєвими нормами та правилами мовного етикету: учні вміють добирати мовленнєві формули відповідно до ситуації спілкування, адресата й мети висловлювання; здатні будувати логічно цілісні й структуровані висловлювання, використовуючи різноманітні мовленнєві засоби для точного та виразного передавання думок; сформовані навички емоційної саморегуляції й емпатійної взаємодії: школярі демонструють уміння враховувати емоційний стан інших, використовують ввічливі, дружні форми спілкування; висока мовленнєва активність і внутрішня мотивація до спілкування, прагнення брати участь у творчих іграх, дискусіях, рольових ситуаціях; уміння творчо імпровізувати в мовленнєвих ситуаціях, використовувати інтонаційні, мімічні й жестикуляційні засоби.</p>
Середній рівень	<p>учні демонструють достатній, але ще не цілком стабільний розвиток комунікативних умінь. Характерними є такі показники: правильне, але не завжди виразне й логічно завершене мовлення, можливі труднощі з добором точних слів або побудовою розгорнутого висловлювання; уміння брати участь у діалозі, проте ініціатива проявляється не завжди; потребують додаткової підтримки або стимулювання з боку вчителя; загалом достатній рівень розуміння комунікативної ситуації, хоча іноді учні не враховують емоційного аспекту чи особливостей співрозмовника; здатність використовувати мовний етикет у типових ситуаціях, проте ускладнені чи нестандартні мовленнєві обставини викликають труднощі; помірна мотивація до спілкування, участь у творчих іграх і рольових вправах здійснюється охоче, але без вираженої ініціативності; емоційна регуляція розвинена частково: учень здебільшого контролює власні емоції, але може втрачати самоконтроль у складних ситуаціях.</p>
Низький рівень	<p>Низький рівень характеризує учнів, які відчувають значні труднощі у процесі комунікативної діяльності. Основні ознаки цього рівня такі: обмежений словниковий запас, порушення мовленнєвих норм, труднощі в побудові простих висловлювань; пасивність у мовленнєвій взаємодії, небажання або страх вступати в діалог, потреба в постійній підтримці або стимулюванні з боку педагога; недостатнє розуміння змісту комунікативної ситуації, невміння змінювати мовленнєву поведінку відповідно до мети чи умов спілкування; використання мовного етикету лише на елементарному рівні, часто – формально або невпевнено; недостатня емоційна саморегуляція, труднощі у вираженні власних емоцій та розумінні емоцій інших; низький рівень мотивації до участі у комунікативних видах діяльності, уникнення творчих ігор та ситуацій взаємодії.</p>

З метою визначення рівня сформованості комунікативної компетентності *за когнітивним компонентом* нами було використано розроблену анкету. Аналіз відповідей показав, що рівень сформованості комунікативної компетентності молодших школярів є нерівномірним і потребує цілеспрямованого педагогічного впливу. Більшість учнів другого класу продемонстрували *середній рівень* розвитку комунікативних умінь, що свідчить про наявність базових навичок спілкування, але водночас – про несталу мотивацію та певні труднощі у взаємодії з однолітками. Зокрема, опитування виявило, що значна частина молодших школярів позитивно ставиться до спілкування в класі, проте не завжди впевнено висловлює власні думки, особливо під час відповідей біля дошки. Здобувачі освіти нерідко зазначають хвилювання або страх, що може свідчити про недостатньо сформовані навички саморегуляції та низьку комунікативну сміливість. Щодо ставлення до творчих ігор, більшість дітей відповіли, що люблять брати участь у рольових, командних або іграх з уявою, тобто ігрова діяльність є для них природною та мотивувальною. Водночас частина учнів обирає варіанти «інколи» або «ні», що свідчить про обмежену включеність у спільну діяльність і труднощі у взаємодії. Значна кількість учнів повідомила, що їм не завжди легко знайомитися з новими друзями, а компліменти або приємні слова вони говорять рідко. Це вказує на недостатній розвиток емоційно-ціннісного компонента комунікативної компетентності. Позитивним є те, що більшість молодших школярів визнають, що їм допомагають краще спілкуватися ігри, підтримка вчителя та дружня атмосфера, що підтверджує важливість педагогічного та ігрового середовища.

У контрольній групі високий рівень когнітивного компоненту комунікативної компетентності продемонстрували 25% учнів. Вони добре розуміють зміст завдань, уміють аналізувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та адекватно інтерпретувати отримані повідомлення. Середній рівень становить 52% молодших школярів, які здебільшого правильно відтворюють зміст інформації, але потребують допомоги у розв'язанні більш складних комунікативно-пізнавальних

ситуацій. Низький рівень характерний для 23% учнів, які мають труднощі зі сприйманням інформації, недостатньо розвиненими навичками аналізу та осмислення мовленнєвих повідомлень.

У експериментальній групі високий рівень продемонстрували 18%, що засвідчує сформованість уміння усвідомлено сприймати інформацію, порівнювати її, робити висновки та застосовувати знання у нових ситуаціях. Середній рівень становить 56% характеризує учнів, які правильного розуміють зміст, проте потребують певної підтримки у складніших когнітивно-комунікативних завданнях. Низький рівень притаманний 26 % молодшим школярам із недостатньою здатністю до аналізу та осмислення інформації, утрудненнями у виділенні головного та поясненні змісту висловлювань.

З метою визначення рівня сформованості комунікативної компетентності за *мовленнєвим компонентом* нами було застосовано творчу гру **«Створи й продовжи історію»**. Її зміст полягав у тому, що учням пропонувалася візуальна або словесна ситуація-стимул, на основі якої вони мали самостійно побудувати коротке зв'язне висловлювання та передати його однокласнику для продовження. Така форма роботи дала змогу оцінити здатність молодших школярів логічно конструювати висловлювання, добирати мовні засоби відповідно до комунікативного наміру, підтримувати діалог, виявляти ініціативність у спілкуванні та проявляти творчість у мовленнєвій діяльності.

У контрольній групі високий рівень комунікативної компетентності продемонстрували 27% учнів. Ці школярі впевнено висловлюють власні думки, легко вступають у діалог, використовують різноманітні мовні засоби відповідно до ситуації спілкування. Середній рівень виявлено у 50% здобувачів освіти, для яких характерна загальна готовність до спілкування, хоча мовленнєва активність є нестійкою, а формулювання думок інколи викликає труднощі. Низький рівень мають 23% молодших школярів, яким притаманне уникання діалогу, невпевненість, недостатня ініціативність і труднощі у творчих і комунікативних завданнях.

У експериментальній групі високий рівень продемонстрували 22 % учнів, які вільно володіють комунікативними навичками, здатні логічно й послідовно формулювати висловлювання та активно підтримують діалог. Середній рівень (54%) характеризується загальною сформованістю мовленнєвих умінь, однак учні потребують розвитку комунікативної ініціативності. Низький рівень спостерігається у 24% молодших школярів, які відчують труднощі у вираженні думок і демонструють низьку активність у мовленнєвих ситуаціях.

З метою визначення рівня сформованості комунікативної компетентності за **мотиваційно-емоційним компонентом** нами було застосовано творчу гру «Коло довіри», зміст якої полягав у створенні учнями коротких емоційних висловлювань, адресованих однокласникам, участі у спільних міні-сценках та виконанні взаємодопоміжних дій, спрямованих на встановлення позитивного емоційного контакту в групі.

У контрольній групі високий рівень комунікативної мотивації та емоційної включеності зафіксовано у 26% школярів. Для цих учнів характерним є стійкий інтерес до спілкування, здатність зберігати емоційну рівновагу та активність у взаємодії з однолітками. 55% молодших школярів продемонстрували середній рівень, що вказує на ситуативність позитивного ставлення до комунікації, періодичні труднощі у подоланні хвилювання та нестійкість мотивації. Низький рівень спостерігався у 19% учнів, яким притаманні уникнення комунікативних ситуацій, підвищена емоційна напруженість, недостатня ініціативність у взаємодії та низька готовність до участі в творчих іграх.

У експериментальній групі частка учнів з високим рівнем становить 18 %, що свідчить про позитивне емоційно-мотиваційне налаштування та готовність до активної комунікації. Переважна більшість школярів (52%) виявила середній рівень сформованості компонента: учні проявляють загалом позитивну мотивацію до спілкування, хоча інколи відчують певну невпевненість або хвилювання. Низький рівень, зафіксований у 30 % здобувачів освіти, характеризується наявністю

емоційних бар'єрів, обмеженою ініціативністю та недостатньою мотивацією до включеності в комунікативну діяльність.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів на констатувальному етапі експерименту

Рівень	Когнітивний		Мовленнєвий		Діяльнісний	
	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%
Високий	18	25	22	27	18	26
Середній	56	52	54	50	52	55
Низький	26	23	24	23	30	19

Таким чином, на констатувальному етапі педагогічного експерименту було здійснено оцінювання рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів із використанням творчої гри. Аналіз отриманих даних засвідчив, що значна частина учнів перебуває на середньому та низькому рівнях.

Отримані результати підтверджують необхідність організації **формульовального етапу педагогічного експерименту**, спрямованого на цілеспрямоване та системне підвищення рівня комунікативної культури молодших школярів шляхом активної інтеграції мобільних технологій у освітній процес. У зв'язку з цим актуалізується завдання розроблення та практичної реалізації методики, орієнтованої на комплексне формування комунікативної компетентності. Така методика має забезпечувати розвиток когнітивного, мовленнєвого та мотиваційно-емоційного компонентів

2.2. Методика формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Теоретичний аналіз проблеми сприяв розробленню методики, яка ґрунтується на положенні про те, що комунікативна компетентність є інтегрованою властивістю особистості молодшого школяра, яка охоплює мовленнєві, соціальні, емоційні та креативні вміння, необхідні для успішної взаємодії в освітньому середовищі. Ураховуючи, що у віці 6–8 років провідною діяльністю залишається гра, засобом цілеспрямованого формування комунікативних умінь обрано творчу гру, яка забезпечує природну активність, емоційне залучення та соціальну взаємодію здобувачів початкової освіти.

Методика передбачає системне використання комплексу мовленнєвих, рольових і творчих ігор, спрямованих на розвиток уміння вести діалог, будувати монологічні висловлювання, взаємодіяти з однолітками, регулювати власні емоції та проявляти креативність у комунікативних ситуаціях.

Метою методики є формування комунікативної компетентності молодших школярів через упровадження педагогічних умов, що забезпечують активну участь учнів у творчих ігрових формах діяльності, моделювання ситуацій реальної взаємодії та розвиток позитивного досвіду спілкування.

Унаслідок цілеспрямованого використання творчих ігор передбачається: підвищення рівня мовленнєвої активності молодших школярів; удосконалення навичок діалогічного та монологічного мовлення; формування вміння вступати в діалог, ставити запитання, підтримувати розмову; розвиток навичок кооперації та соціальної взаємодії; зростання рівня емпатії та позитивних емоційно-комунікативних проявів; посилення творчої ініціативи під час мовленнєвої діяльності.

Реалізація запропонованої методики здійснюється поетапно.

I етап – мотиваційно-підготовчий етап – спрямований на формування позитивного ставлення молодших школярів до комунікативної діяльності, а також

створення емоційно сприятливого, довірливого та психологічно комфортного середовища. Саме на цьому етапі відбувається первинне налаштування здобувачів початкової освіти на співпрацю, відкритість, готовність до діалогу та активну взаємодію, що значною мірою визначає ефективність подальших навчально-ігрових дій.

З огляду на вікові особливості учнів 2 класу, їхню потребу в емоційній підтримці, високий рівень ігрової мотивації, природну допитливість, чутливість до оцінки дорослого – пріоритет надається коротким інтерактивним вправам і творчим ігровим прийомам, що забезпечують позитивну динаміку уваги, стимулюють пізнавальний інтерес і формують готовність до мовленнєвої активності.

Для реалізації цього етапу застосовуються такі групи творчих ігор:

Ігрові привітання, які сприяють емоційному розвантаженню, налаштовують здобувачів освіти на взаємодію та знімають напруження. Вони формують базові навички соціальної комунікації («Привітання долоньками», «Моє настрої-привітання», «Привітайся, як герой казки»)

Пропонуємо творчі вправи на встановлення емоційного контакту.

Вправа «Знайди пару».

Мета: встановлення емоційного контакту між учнями, розвиток уміння взаємодіяти, формування навичок соціальної перцепції та позитивного ставлення до партнерської комунікації.

Учитель заздалегідь готує картки або зображення, які утворюють логічні пари (наприклад, частини цілого: сонце – промінчик, ключ – замок; герої однієї казки; споріднені предмети). Учні отримують по одній картці та мають знайти свого «партнера», орієнтуючись на відповідність зображень або понять.

Учитель роздає картки та пропонує дітям уважно їх розглянути. На сигнал педагога учні вільно пересуваються класом, ставлять одне одному запитання («У тебе тваринка чи предмет?», «До якої казки це належить?»), порівнюють картинки

та шукають відповідність. Після знаходження «пари» діти коротко представляють себе: називають свої імена, пояснюють, чому їхні картки пов'язані між собою.

Вправи на встановлення емоційного контакту.

Творча вправа «Комплімент дня».

Мета: розвиток емпатії, формування позитивної самооцінки, стимулювання доброзичливого мовленнєвого спілкування.

Учні вчаться висловлювати щирі й прості позитивні характеристики одне одному у вербальній формі. Гра допомагає створити середовище взаємопідтримки та прийняття.

Учитель пропонує дітям стати у коло. Один учень отримує символічний предмет (наприклад, «чарівний мікрофон» або м'яку іграшку). Він звертається до свого однокласника з коротким компліментом («Мені подобається, як ти малюєш», «Ти сьогодні дуже привітний», «З тобою приємно працювати в парі»). Далі передає предмет наступному учневі, що продовжує вправу. Учитель контролює щирість і коректність висловлювань, за потреби підказує формулювання. Систематичне виконання вправи знижує рівень тривожності й підвищує згуртованість класного колективу.

Творча гра «Усмішка по колу».

Мета: створення позитивного емоційного фону та налаштування учнів на доброзичливе спілкування.

Молодші школярі стають у коло, вчитель звертає увагу на те, що кожна усмішка має бути щирою і спрямованою на підтримку. Учитель усміхається до учня праворуч і промовляє: «Передаю тобі усмішку». Учень повторює цей жест та слова, передаючи усмішку далі. Процес триває, поки усмішка не пройде по всьому колу. За бажанням можна додати елемент самоусвідомлення – коротке обговорення: «Яким було ваше відчуття, коли ви отримали усмішку?»

Вправи на активізацію мовлення.

Творча гра «Емоційний театр».

Мета: розвиток емоційної чутливості, уміння розпізнавати та виражати емоції, підвищення впевненості у вербальному самовираженні.

Учні інсценізують короткі життєві або казкові ситуації, демонструючи певний емоційний стан персонажа (радість, здивування, страх, збентеження, гордість тощо). Завдання інших учнів – визначити, яку емоцію передає актор.

Учитель демонструє картки із зображенням емоцій або коротко описує ситуацію. Один або кілька учнів «грають емоцію» за допомогою міміки, рухів, інтонації. Однокласники називають емоцію та обговорюють, які мовленнєві та немовленнєві засоби її виражають.

Творча гра «Мій маленький герой».

Мета: активізація позитивних емоцій, розвиток уміння висловлювати власну думку, підвищення самооцінки.

Учні придумують героя (це може бути іграшка, казкова істота, маленький друг) і коротко описують його емоції та поведінку. Далі вони «говорять від імені героя» у ситуації, яку пропонує вчитель. Учень презентує героя (ім'я, характер, улюблені заняття) і пропонує ситуацію («Герой прийшов у новий клас», «Герой зустрів друга», «Герой здолав труднощі»). Учень висловлює, що герой відчуває та як реагує.

Ці вправи спрямовані на активізацію процесів соціальної перцепції, розвиток емпатії, вміння помічати й розуміти емоційний стан іншого. Такі завдання сприяють формуванню **мотиваційно-емоційного компонента комунікативної компетентності**, адже створюють позитивну атмосферу, підвищують самооцінку дітей та формують внутрішню мотивацію до участі в колективній мовленнєвій діяльності.

II Основний (формувальний) етап методики спрямований на цілеспрямований розвиток структурних компонентів комунікативної компетентності учнів 2 класу шляхом систематичного застосування різних видів творчих ігор. На цьому етапі здійснюється поступове ускладнення ігрових завдань, розширення комунікативних ситуацій, активізація мовленнєвої ініціативи та формування в учнів здатності ефективно взаємодіяти з однолітками у різних соціальних контекстах.

У межах формувального етапу використовуються творчі ігри трьох груп:

- мовленнєво-комунікативні ігри,
- сюжетно-рольові ігри,
- творчо-імпровізаційні ігри.

Кожна з груп ігор виконує окремі функції у розвитку комунікативної компетентності, комплексний вплив яких забезпечує цілісний результат.

Мовленнєво-комунікативні ігри спрямовані на розвиток вербальних навичок, удосконалення мовленнєвих структур, збагачення словникового запасу та формування нормативних умінь висловлювати думки у діалогічній і монологічній формах. Ці ігри створюють умови, у яких учні відпрацьовують різноманітні мовленнєві дії: *запитування, уточнення, аргументування, вітання, прохання, пояснення, описування, оцінювання.*

Типовими завданнями є: добір слів чи фраз відповідно до комунікативної ситуації; складання власних висловлювань за опорними словами; формулювання

запитань до однокласників; опис персонажа чи предмета з подальшим визначенням його іншими учасниками гри; відтворення фраз з різною інтонаційною моделлю.

Мовленнєво-комунікативна гра «Закінчи думку».

Мета: активізувати мовленнєву діяльність здобувачів освіти, розвивати вміння будувати висловлювання, формувати позитивне емоційне ставлення до спілкування, стимулювати бажання висловлювати власні думки.

Матеріали: картки з початками речень, які спонукають до самостійного висловлення. Приклади початків речень:

«Сьогодні я усміхнувся, коли...»

«Мені подобається, коли друзі...»

«Мені цікаво дізнатися про...»

«Коли я працюю в групі, я...»

«Мені приємно, коли вчитель...»

Учитель роздає кожному учаснику картку з початком речення. Можна застосувати кольорові картки або тематичні набори (наприклад, "Настрій", "Співпраця", "Дружба"). Учні по черзі зачитують свій початок речення та завершують його власними словами. За бажанням учитель може запропонувати іншим учасникам поставити уточнювальне запитання або доповнити думку однокласника (за умов доброзичливості).

Сюжетно-рольові ігри забезпечують моделювання різноманітних соціальних ситуацій спілкування, у яких учні виконують певні ролі та взаємодіють одне з одним відповідно до заданого сюжету. Цей вид ігор є одним із найрезультативніших у розвитку комунікативної компетентності, оскільки він наближує навчальне спілкування до реальних життєвих ситуацій та активізує внутрішню мотивацію учнів. Прикладами сюжетно-рольових ігор є: «Крамниця добрих слів», «Подорож», «Телестудія», «Казкове місто».

Сюжетно-рольова гра «Крамниця добрих слів».

Мета: сприяти розвитку навичок соціальної взаємодії, формувати позитивні мовленнєві моделі поведінки, розвивати емоційну чутливість та бажання вступати у доброзичливе спілкування.

Завдання гри: формування навичок ввічливої комунікації; розвиток уміння слухати, відповідати й ставити запитання; закріплення моделей емоційно позитивних взаємодій; формування вміння діяти відповідно до певної соціальної ролі.

Матеріали: картки з «товарами» (добрі слова, компліменти, ввічливі фрази), умовні «гроші» стікери), атрибути для магазину.

Ролі: продавець; покупці; консультант; контролер якості.

Учитель створює «крамницю», на окремому столі розміщує картки з добрими словами, наприклад: «Будь ласка», «Дякую», «Ти чудово працюєш!», «Мені подобається, як ти...», «Пробач» тощо. Кожен учень отримує декілька стікерів для «покупок». Один або двоє учнів – продавці; інші – покупці. Ролі можуть змінюватися під час гри, щоб кожен спробував себе в різних соціальних позиціях. Покупці підходять до продавця та вступають у діалог. Наприклад:

Покупець: «Добрий день! Я хотів би купити фразу, яка допоможе підтримати друга».

Продавець: «Радо допоможу! Можливо, вам підійде фраза “Я вірю в тебе”?»

Учні можуть «купувати» ті слова чи фрази, які вважають потрібними. Після придбання вони повинні використати фразу у реальному або змодельованому контексті, наприклад, сказати її однокласнику.

Учитель ставить запитання:

«Які слова вам було приємно чути?»

«Яку фразу вам хотілося б отримати як подарунок?»

«Що було найцікавішим у грі?»

«Чи відчули ви позитивні емоції під час спілкування?»

Творчо-імпровізаційні ігри орієнтовані на розвиток креативного мовлення, спонтанності, інтонаційної виразності та вміння швидко реагувати на нові комунікативні умови. Вони передбачають створення учнями непередбачуваних ситуацій, образів, діалогів або коротких сценок, що сприяє розвитку гнучкого мислення та формуванню здатності вільно й невимушено використовувати мовлення у творчому контексті.

Основними завданнями таких ігор є: стимулювання індивідуальної мовленнєвої творчості; розвиток здатності до емоційного самовираження; формування навичок реагування на мовленнєву ініціативу інших; удосконалення інтонаційних та невербальних засобів комунікації.

Найчастіше використовуються такі ігри: «Емоційна заміна» (зміна настрою героя в одній і тій самій фразі), «Миттєвий діалог» (складання діалогу за несподіваним початком), «Предмет оживає» (імпровізація від імені неживого об'єкта), «Казка навпаки» (перетворення традиційного сюжету на оригінальний).

Творчо-імпровізаційна гра «Чарівний предмет»

Мета гри: розвиток уміння імпровізувати в комунікативних ситуаціях, формування здатності спонтанно добирати мовленнєві засоби відповідно до змінених умов спілкування; стимулювання уяви та креативності молодших школярів.

Учитель обирає будь-який звичний предмет (олівець, книжка) та повідомляє учнів, що цей предмет – «чарівний» і може перетворюватися на будь-що, залежно від фантазії гравця.

Педагог демонструє приклад: «Це не просто олівець – це чарівна паличка, якою я можу намалювати сміх або добрий настрій». Діти по черзі отримують предмет і повинні: перетворити його у своїй уяві на зовсім інший об'єкт; пояснити, що це за об'єкт; показати, як він «працює»; вступити в короткий діалог із класом або іншим учнем.

Кілька учнів одержують завдання створити спільну сценку, використавши чарівний предмет у різних "ролях". Учитель підтримує взаємодію репліками-підказками: «А що ще може робити ваш чарівний предмет?» «Як ви можете допомогти один одному у сценці?»

Учні відповідають на запитання:

«Що було найважчим у вигадуванні?»

«Чи сподобалася вам роль?»

«Які слова допомогли вам краще висловити свою фантазію?»

Отже, вважаємо, що систематичне застосування трьох груп творчих ігор створює інноваційне освітнє середовище, у якому молодший школяр отримує можливість відпрацьовувати всі основні аспекти комунікативної поведінки: пізнавально-мовленнєві (завдяки мовленнєво-комунікативним іграм); соціально-рольові та інтерактивні (через сюжетно-рольові ігри); креативно-емоційні та імпровізаційні (у межах творчо-імпровізаційних ігор).

Комплексний вплив цих ігор забезпечує формування комунікативної компетентності, формує внутрішню готовність молодших школярів до продуктивного спілкування, підвищує мотивацію та емоційну залученість у мовленнєву діяльність.

2.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту.

Проблема формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти належить до ключових пріоритетів сучасної початкової школи, оскільки ефективна мовленнєва діяльність є підґрунтям успішної соціалізації, навчальної активності та міжособистісної взаємодії дітей молодшого шкільного віку. В умовах реалізації концепції Нової української школи особливої актуальності набуває не лише засвоєння молодшими школярами мовних знань, а насамперед формування здатності вільно, доречно й творчо застосовувати їх у різних комунікативних ситуаціях.

Наукові розвідки дозволяють стверджувати, що розвиток комунікативної компетентності молодших школярів має відбуватися на основі інтеграції когнітивного, мовленнєвого та мотиваційно-емоційного компонентів, які забезпечують повноцінний процес становлення комунікативної діяльності. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від створення емоційно безпечного освітнього середовища, стимулювання позитивного ставлення до мовленнєвої активності, а також систематичного залучення учнів до творчих, ігрових та інтерактивних форм роботи.

Упродовж *формульованого етапу педагогічного експерименту в експериментальному класі* систематично впроваджувалася авторська методика, що включала використання творчих ігор трьох типів: мовленнєво-комунікативних, сюжетно-рольових та творчо-імпровізаційних. Заняття були спрямовані на створення умов для активної мовленнєвої діяльності, розвиток уміння орієнтуватися в комунікативній ситуації, формування навичок виразного мовлення, уміння слухати співрозмовника та регулювати власні емоційні прояви. У контрольному класі навчання здійснювалося за традиційною методикою без акценту на творчі ігри та імпровізаційні форми комунікації. Кількість занять в обох класах була однаковою.

На завершальному контрольному етапі педагогічного експерименту проведено повторну діагностику рівнів сформованості комунікативної компетентності в учнів обох класів. З метою забезпечення достовірності даних використовувалася та ж методика дослідження, яка була застосована на констатувальному етапі. Порівняння результатів дозволило визначити динаміку розвитку комунікативних умінь, оцінити ефективність використання творчих ігор у освітньому процесі та підтвердити достовірність гіпотези щодо позитивного впливу запропонованої методики на формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Результати контрольного зрізу, проведеного на завершальному етапі експериментального дослідження, засвідчили наявність позитивної динаміки у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри за визначеними компонентами і представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати визначення рівнів сформованості комунікативної компетентності після формувального етапу експерименту

Рівень	Когнітивний		Мовленнєвий		Мотиваційно-емоційний	
	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%	ЕГ%	КГ%
Високий	18	25	22	27	18	26
Середній	56	52	54	50	52	55
Низький	26	23	24	23	30	19

Так, за **когнітивним компонентом** сформованості комунікативної компетентності було встановлено, що в експериментальній групі частка учнів із високим рівнем зростає з 18% до 25%, що свідчить про покращення вміння усвідомлено сприймати інформацію, аналізувати повідомлення та робити висновки. Середній рівень відповідно зріс до 63%, що вказує на розширення кола учнів із достатньо стійкими когнітивно-комунікативними вміннями. Частина молодших

школярів з низьким рівнем зменшилася до 12%, що демонструє зниження труднощів у сприйманні й осмисленні інформації.

У контрольній групі позитивна динаміка є менш вираженою: високий рівень підвищився з 25% до 27%, середній – до 54%, а низький рівень зменшився до 19%. Це підтверджує природний розвиток комунікативних умінь, але без суттєвого впливу інноваційних методів.

Результати представлені на рис. 2.1.

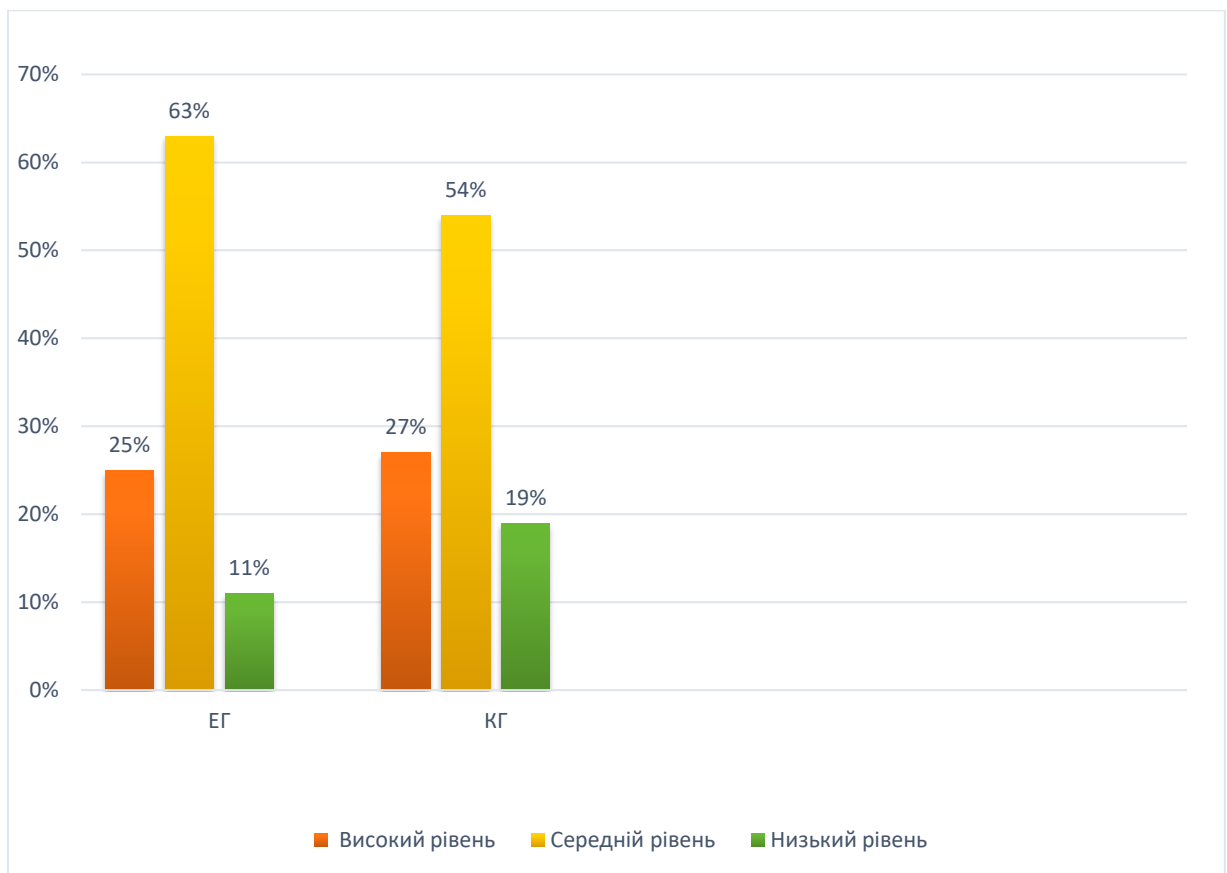

Рис.2.1. Рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри за когнітивним компонентом (контрольний етап експерименту)

За **мовленнєвим компонентом** сформованості комунікативної компетентності було встановлено, що в експериментальній групі високий рівень

сформованості мовленнєвих умінь підвищився з 22% до 29%, що свідчить про покращення здатності будувати логічні висловлювання, підтримувати діалог і проявляти ініціативність у спілкуванні. Середній рівень піднявся до 61%, а низький знизився до 10%, що демонструє значне покращення мовленнєвої активності та творчості учнів. У контрольній групі зростання також є, але менш виражене: високий рівень збільшився з 27% до 29%, середній – до 52%, тоді як низький рівень скоротився до 19%.

Результати представлені на рис. 2.2.

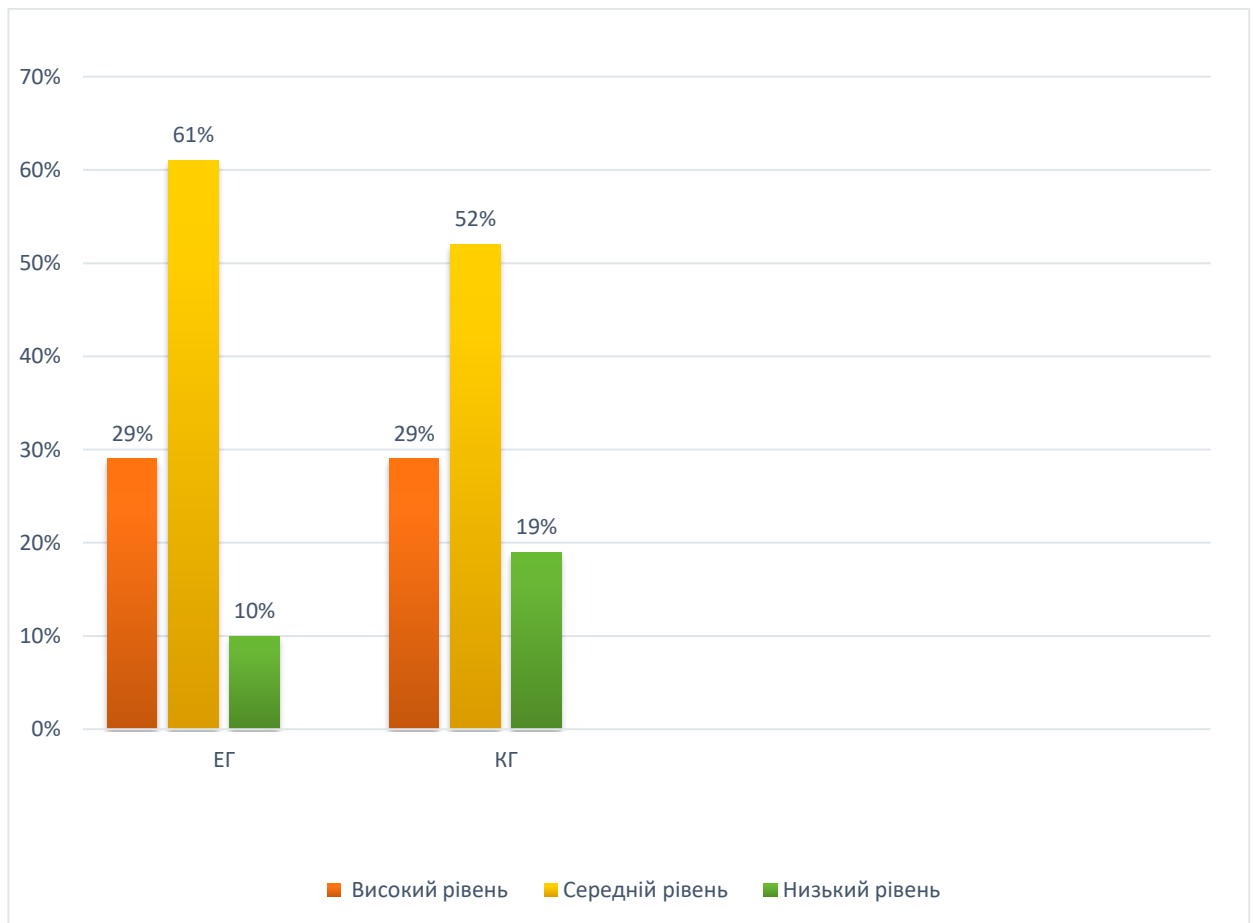

Рис.2.2. Рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри за мовленнєвим компонентом (контрольний етап експерименту)

За **мотиваційно-емоційним компонентом** в експериментальній групі високий рівень емоційної включеності та комунікативної мотивації зріс з 18% до 25%, середній рівень – до 59%, а частка учнів із низьким рівнем зменшилася до 16%. Це свідчить про формування позитивного ставлення до взаємодії, зростання впевненості та готовності до спілкування.

У контрольній групі динаміка становить: високий рівень – 28%, середній – 57%, низький – 15%. Хоча загальні показники покращилися, темпи розвитку значно поступаються експериментальній групі.

Результати представлені на рис. 2.3.

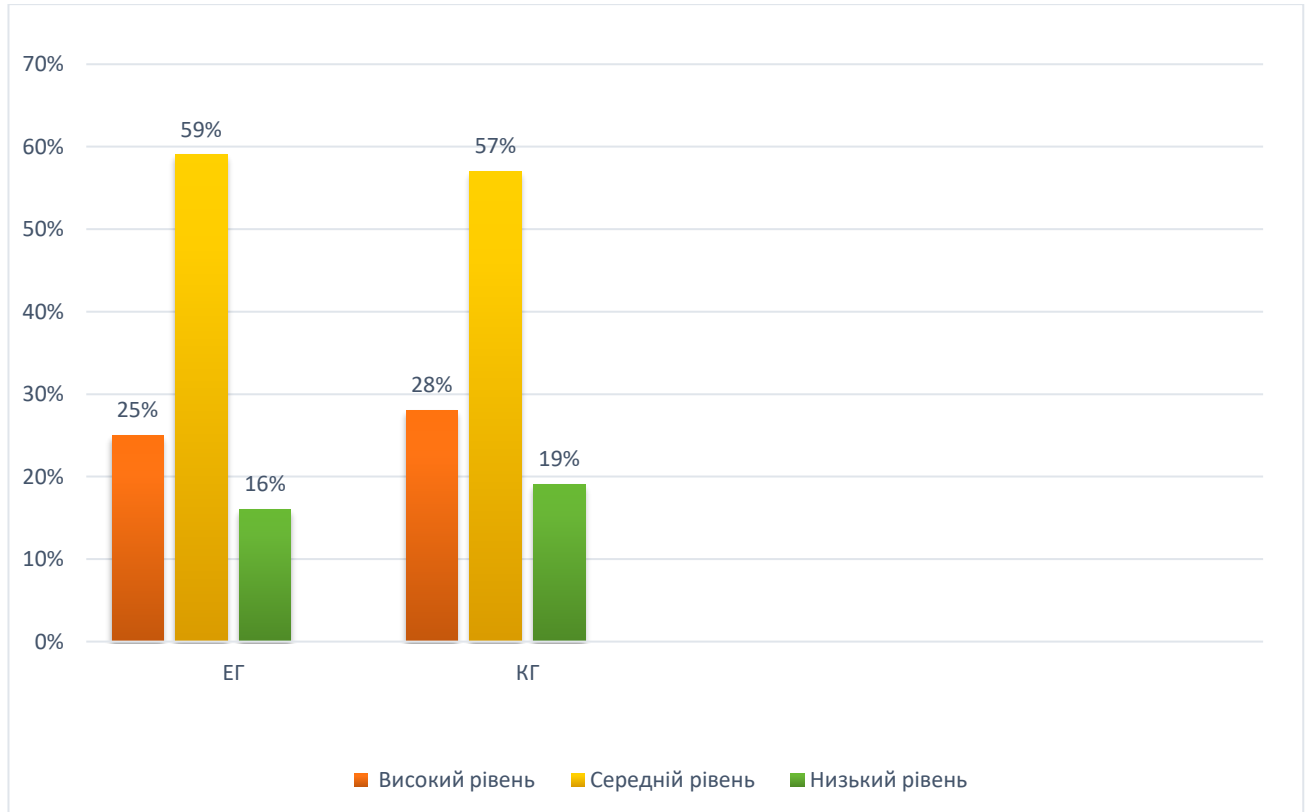

Рис.2.3. Рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри за мотиваційно-емоційним (контрольний етап експерименту)

Підсумовуючи результати контрольного зрізу, можна стверджувати, що впровадження інноваційних форм, методів і прийомів у освітній процес позитивно вплинуло на формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри. Усі компоненти комунікативної компетентності – когнітивний, мовленнєвий та мотиваційно-емоційний – продемонстрували суттєве зростання в експериментальній групі порівняно з контрольним класом. Підвищення показників у середньому на 7% підтверджує ефективність запропонованої методики, її здатність активізувати пізнавальні процеси, стимулювати емоційно-позитивне ставлення до спілкування та сприяти розвитку мовленнєвих умінь.

Висновки до розділу 2

Проведене педагогічне дослідження дало змогу визначити рівень сформованості комунікативної компетентності молодших школярів та визначити ефективність упровадженої методики, що поєднує інноваційні форми, методи й прийоми навчання. Порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту засвідчило позитивну динаміку розвитку комунікативних умінь учнів початкових класів, причому найсуттєвіші зміни спостерігаються саме в експериментальній групі.

Завдяки цілеспрямованому педагогічному впливу, використанню творчих ігор, інтерактивних завдань рівні сформованості комунікативної компетентності за всіма її компонентами когнітивним, мовленнєвим і мотиваційно-емоційним помітно зросли. Показники експериментального класу збільшилися в середньому на 7%, що підтверджує результативність обраної методики та її здатність активізувати пізнавальну діяльність учнів, підвищувати їхню мовленнєву активність і сприяти формуванню позитивного ставлення до спілкування. У контрольній групі покращення є менш вираженими (у середньому на 2%), що свідчить про природний хід розвитку комунікативних умінь без системного інноваційного підсилення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти здійснено теоретико-методичне обґрунтування проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри, а також розроблено методику її практичного впровадження. Результати проведеного експериментального дослідження підтвердили досягнення поставленої мети та успішне вирішення визначених завдань, що дозволяє сформулювати такі висновки:

1. Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що поняття *«комунікативна компетентність»* є складним, багаторівневим феноменом, який включає знання, уміння, навички, ціннісні орієнтири та особистісні якості, необхідні для ефективної взаємодії в різних соціальних і навчальних контекстах. З'ясовано, що комунікативна компетентність формується не лише в процесі вивчення мови, а й через активну участь учнів у міжособистісній взаємодії, колективних іграх, творчих та проектних завданнях, що відповідає принципам компетентісного та дитиноцентричного підходів, зазначених у Концепції Нової української школи.

2. Визначено основні структурні компоненти комунікативної компетентності молодших школярів: *когнітивний компонент*, який охоплює знання про мовні норми, типи текстів, правила спілкування та комунікативні ситуації, що забезпечує розуміння сутності комунікації та критичне осмислення мовленнєвих дій; *мовленнєвий компонент*, що включає практичні уміння формувати висловлювання, підтримувати діалог, аргументувати власну позицію, слухати співрозмовника та адекватно реагувати на мовленнєві сигнали; *мотиваційно-емоційний компонент*, який проявляється у готовності до спілкування, емоційній стійкості, емпатії, умінні приймати іншу точку зору

та проявляти толерантність, що створює психологічно безпечне середовище для взаємодії.

Поєднання всіх компонентів дозволяє формувати комплексну, інтегровану комунікативну компетентність, яка забезпечує ефективну взаємодію учнів у колективі, сприяє розвитку їх соціальних, мовленнєвих, емоційних і когнітивних навичок, а також закладає фундамент для успішної самореалізації та подальшої академічної і соціальної активності. Формування цих компонентів у контексті творчої діяльності та рольових ігор стимулює ініціативність, самостійність, критичне мислення, здатність до співпраці та творчого вирішення проблем, що є ключовими чинниками ефективного розвитку особистості молодшого школяра.

3. Розкрито дидактичний потенціал творчих ігор у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. Встановлено, що застосування різноманітних ігрових форм (сюжетно-рольових, театралізованих, конструкторських) сприяє розвитку ключових складових комунікативної компетентності: мовленнєвого, когнітивного, мотиваційно-емоційного компонентів. Під час ігрової діяльності учні опановують навички ведення діалогу, активного слухання, аргументації власної позиції та врахування думки інших, що закладає основу для ефективної міжособистісної взаємодії. Крім того, творча гра стимулює розвиток критичного мислення, соціальної гнучкості, емоційної саморегуляції та співпраці в колективі, що забезпечує всебічний розвиток особистості молодшого школяра.

4. Визначено компоненти, показники та схарактеризувати рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри. До структури комунікативної компетентності увійшли три взаємопов'язані компоненти: когнітивний, мовленнєвий та мотиваційно-емоційний, кожен із яких характеризувався певними критеріями та поведінковими проявами. Показниками когнітивного компонента є розуміння

змісту висловлювань та комунікативних ситуацій; уміння аналізувати інформацію та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; здатність робити елементарні висновки та інтерпретувати отримані повідомлення. Показниками мовленнєвого компонента є уміння послідовно й логічно формулювати думки; використання мовних засобів відповідно до мети висловлювання; здатність підтримувати діалог, ініціювати комунікацію, брати участь у колективному обговоренні; творчість у побудові висловлювань у межах ігрових ситуацій. Показниками мотиваційно-емоційного компонента є інтерес і готовність до спілкування; уміння керувати власними емоціями під час взаємодії; позитивне ставлення до партнерів по грі, відсутність страху висловлюватися; здатність доброзичливо реагувати на думки інших, проявляти емпатію.

5. Розроблено та експериментально перевірено методику формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри. Реалізація запропонованої методики у формувальному експерименті засвідчила її ефективність: у здобувачів освіти експериментальної групи спостерігалось статистичне підвищення рівня комунікативної активності, здатності до діалогічної взаємодії, мовленнєвої творчості та емоційно-ціннісного ставлення до спілкування. Порівняння результатів контрольного та констатувального етапів підтвердило позитивну динаміку в експериментальній групі за всіма критеріями, тоді як у контрольній групі зміни мали незначний характер. Таким чином, творча гра є ефективним педагогічним засобом формування комунікативної компетентності молодших школярів і може бути рекомендована для систематичного використання у практиці початкової освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, оскільки подальшого вивчення потребують питання удосконалення змістового наповнення творчих ігор, визначення оптимальних умов їх інтеграції в освітній процес, розроблення інструментарію для більш точного вимірювання динаміки комунікативного розвитку молодших школярів, а також вивчення

довготривалого впливу ігрових технологій на формування їхніх комунікативних умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрюк С. В. Проектна діяльність у початковій школі. *Досвід роботи. Онлайн-портал «Всеосвіта»*. 2020. URL:<https://naurok.com.ua/opisdosvidu-roboti-na-temu-proektna-diyalnist-u-pochatkovih-klasah-122014.html> (дата звернення: 22.06.2025 р.).
2. Андрієвська В. М. Формування метапредметних умінь молодших школярів на основі дисциплін мовознавчого циклу засобами інформаційнокомунікаційних технологій. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*: зб. наук. праць. Слов'янськ : ДВНЗ «ДДПУ», 2017. №5, ч. 2. С.234–245.
3. Андрошук І. В. Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Молодь і ринок*. Київ, 2022. №3-4. С.201–202. URL:<https://elar.khmnmu.edu.ua/handle/123456789/12659> (дата звернення: 22.05.2025 р.).
4. Бикова О. І. Гейміфікація освітнього процесу як психологопедагогічна проблема. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 11. С. 26–29.
5. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
6. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». *Тернопіль «Мандрівець»*, 2018. 256 с.
7. Богатир В. Формування навички швидкого читання. *Початкова освіта*. 2011. № 8. с.14–16.
8. Бойко О. П., Зелінга Ю. О. Дослідження особливостей розробки засобів гейміфікації для навчання інформатики. *Матеріали шостої міжнародної конференції з адаптивних технологій управління навчанням ATL-2020*. Одеса, 2020. С. 43–45
9. Большакова І. Розвиток критичного мислення. *Початкова освіта*. 2012. №11. С.3–7.

- 10.Бондаренко Л. В. Гейміфікація в освітньому процесі. Наука України – погляд молодих вчених крізь призму сучасності: тези доповідей I *Всеукраїнської науково-практичної конференції*; редактори та упорядники І. Герасименко, О. Паламарчук. Черкаси: ФОП Нечитайло О.Ф., 2017. С. 84–86.
- 11.Бондарчук І. О. Психологія творчих ігор: як виховувати дітей дошкільного віку за допомогою ігор. Дніпро: *Педагогічна думка*. 2020. 250 с.
- 12.Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: *діагностичний комплекс*. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020. 144 с.
- 13.Бурлака С. М. Формування життєвих компетентностей молодших школярів засобами технології розвитку критичного мислення та проєктної діяльності. Харків: Основа, 2018. 109 с.
- 14.Буяк Р. Р. Навчаємо граючи. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 25. С.26–28.
- 15.Варварук М. М. Лінгводидактичні засади формування діалогічної компетентності учнів початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 3. С.37–41.
- 16.Васильєва О. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв'язків. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2014. Т.1. №65. с. 34–39.
- 17.Вацишина А. В., Полюхович Н. В. Гейміфікація як засіб підвищення мотивації учнів до навчання. *Інформаційні технології в професійній діяльності: матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Рівне: РВВ РДГУ, 2022. С.10–13.
- 18.Виноградова Т. М. Творчі ігри в навчанні дітей дошкільного віку. Київ: *Наукова думка*. 2020. 215 с.

19. Візенкова Ю. С. Використання ігрових вправ у корекції мовлення дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти*: зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С.318–320.
20. Гавриляк Л. С. Комуникативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. Науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки». 2019. № 3. с. 70–75.
21. Галаєвська Л. В. Діалогічна компетентність: проблеми і перспективи. *Українська мова і література в школі*. 2016. №1. С. 20–24.
22. Герасимова О. П. Ігрові технології в сучасній дошкільній освіті. Київ : *Педагогічна думка*, 2020. 220 с.
23. Гудзик І. П. Комуникативне спрямування нових підручників з мови. *Початкова школа*. № 9. 2004. С.22–27.
24. Дегтярьова Н. Г. Метод проєктів як засіб оптимізації процесу навчання в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 9. С.2–10.
25. Державний стандарт початкової освіти. 2018. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 15.12.2024 р.).
26. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.12.2024 р.).
27. Домбровська Ю. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Матеріали VII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми спеціальної педагогіки, психології та фізичної терапії»*. Суми. 2023. С.148–152.

28. Дуда В. Вправи, які розвивають гнучкість і швидкість читання вголос та мовчки, вміння вгадувати подальший текст. *Відкритий урок*. 2022. №10. с.74–76.
29. Дука Т.М., Рябошапка О.В. Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Ч.2. С. 214–219.
30. Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. *Початкова освіта*. 2017. №4. с.7–9.
31. Жовнір-Коструба С., Жовнір-Івасько Н., Жовнір О. Читання і розвиток мовлення. *Початкова школа*. №9. 2018. с.50.
32. Жуковський В. М. Роль учителя у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів на основі структурного підходу до особистості. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 12 (20). С. 48–54.
33. Закон України «Про освіту». 2017. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.10.2024 р.).
34. Карабін О. Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 67. Т. 1. С.44–47.
35. Карпюк І. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів засобами діалогічного мовлення. *Студентський науковий вісник Тернопільського державного педагогічного університету*. 2020. №45. С.159–161.
36. Квас О. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності. *Молодь і ринок*. 2015. № 7. С. 6–12.
37. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.12.2024 р.).
38. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової

- школи на уроках літературного читання. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. №12-13. с. 163–165.
- 39.Костенко Н. В. Психологічні аспекти розвитку дітей через гру. Дніпро : *Педагогічна думка*, 2021. 250 с.
- 40.Логвинчук С. Мовленнєва компетенція – засобами гри: досвід. *Дошкільне виховання*. 2016. № 2. С. 11–15.
- 41.Лозинська С., Проц М. Дидактичні особливості формування життєво-важливих компетентностей дитини засобами проектної діяльності у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. 2020. Том 3. № 29. С. 152–157
- 42.Лященко Т. О., Гришуніна М. В., Пічкур В. Р. Гейміфікація як одна з інноваційних форм навчального процесу. *Управління розвитком складних систем: зб. наук. праць*; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури; гол. ред. Лізунов П. П. Київ : КНУБА, 2018. № 35. С.113–123.
- 43.Мартіна О. Діалогічне мовлення як засіб формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. *Збірник наукових праць*. Випуск 27. 2019. № 2–2019. С. 375–380.
- 44.Марущак О. М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики: методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 134 с.
- 45.Мачинська Н., Опрыск М. Теоретичні аспекти використання ігрових технологій на уроках в початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 229–232.
- 46.Медик А. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку молодших школярів. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-

- практичної конференції з міжнародною участю. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 130–133.
47. Мелешко Л. В. Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психологопедагогічні науки*. 2017. №2. С. 113–118.
48. Мелешко Л. В. Формування мовленнєвої компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням комп'ютерних ігор. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. № 4. Т. 60. с. 87–94.
49. Механцева В., Рускуліс Л. Гейміфікація як інноваційний метод навчання мови. *Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29 квітня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв: МНАУ, 2022. С. 135–138.
50. Мхитарян О. Д. Формування читацької компетентності учнів у реаліях нової української школи. *Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. Теорія, методика і практика навчання*, 4 (95). 2022. с. 69–82.
51. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. Київ: Міністерство освіти і науки України. 2016. 40с. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska_shkola-compressed.pdf.
52. Нова українська школа. *Концептуальні засади реформування середньої освіти*. Київ, 2016. 134 с.
53. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничийдім «Плеяди», 2017. 206 с.
54. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти. *Стратегія реформування освіти України*. Київ : К.І.С. 2003. 295 с.
55. Олійник О. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волощук В. О., 2017. 163 с.

56. Олійник І. Мовленнєва діяльність як основа формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Нова педагогічна думка*, 2, 2023. С.116–120.
57. Опалко Н. М. Формування читацької компетентності учнів початкових класів. *Педагогічний вісник*. 1. 2022. с.37–41.
58. Падун Н. О. Гейміфікація процесу навчання у початковій школі. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи*. Матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. за заг. ред. Є. І. Коваленко, упоряд. Т. В. Гордієнко. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2019. С. 161–163.
59. Переяславська С. О., Смагіна О. О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 2019. С. 250–260.
60. Подановська Г. В. Особливості роботи над формуванням комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42). с. 529–532.
61. Подановська Г. Характеристика моделі формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). с.139–144.
62. Подановська Г. Шляхи формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання та роботи з дитячою книжкою. *The scientific heritage. Budapest, Hungary*. 2021. Vol. 3. №61. P.13–16.
63. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: під заг. ред. О.В. Овчарук*. Київ: К.І.С. 2004. 111 с.
64. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: *методичний посібник*. Київ:

КОНВІ ПРІНТ, 2020 88 с.

- 65.Потапенко С. Дидактичні особливості використання наочності у розвитку словника дітей з загальним недорозвиненням мовлення. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. Т. 10. №. 4. С. 37-41
- 66.Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19. Ст. 637.
- 67.Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. *Офіційний вісник України*. 2017. №1. Стор. 84. Ст. 22.
- 68.Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа. 1982. 214 с.
- 69.Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. № 2. С. 4–10.
- 70.Соловійова Ю. М. Творчість у навчанні: нові підходи та методи. Київ : *Педагогічна асоціація*, 2020. 180 с.
- 71.Соняк Н.Л. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом. *Дис. канд. пед. наук: 13.00.09*. Луцьк – Тернопіль. 2018. 247 с.
- 72.Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання. *Навчально-методичний посібник*. Соняшник. 2020. 176 с.
- 73.Степанова О., Гнатюк О. Корекція комунікативної сфери дітей із ЗНМ. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти*: зб. матер. III Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І.Поніманської. Рівне. 2020. С. 239-241

- 74.Сюгай Є. В., Чекан О. І. Діти із загальним недорозвитком мовлення, їх рівні. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (Мукачєво 14-15 травня 2020 року)*. Мукачєво: Вид-во МДУ. 2020. С. 220-223.
- 75.Тичина К.О. Шляхи розвитку конструктивного праксису у дітей дошкільного віку з порушенням мовного розвитку за допомогою конструкцій LEGO. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2020. Вип. 17. С. 236-251.
- 76.Тріщук О. В. Гейміфікація в освітньому процесі. *Технологія і техніка друкарства*. 2019. № 3. С. 72–77.
- 77.Цибульська С.М. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів. *Збірник тез Міжнародного науково-практичного симпозиуму «Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія», 23-24 серпня 2022 р. за заг. ред. З. П. Ленів*. Львів, 2022. С. 353–360.
- 78.Чекан О. І., Дочинець Г. Д., Вовчок В. М. Система роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ в ігровій діяльності. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. Мукачєво: РВВ МДУ. 2022. Випуск 1(9). С. 163-169
- 79.Швардак М. В. Освітні тренди в умовах нової української школи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 89. Серія 5. «Педагогічні науки: реалії та перспективи». С. 136–140.
- 80.Щербиніна В. С. Сюжетно-рольова гра як засіб формування комунікативних навичок у старших дошкільників. *Укладання збірки сюжетно-рольових ігор: кваліфікаційна робота; науковий керівник – к. філол. н., доц. Іншакова І. Є.* Кривий Ріг, 2023. 58 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Мета: визначити рівень обізнаності вчителів, їхні погляди та потреби щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами творчої гри.

Шановні вчителі!

Просимо Вас дати щирі відповіді на запропоновані запитання.

1. Як Ви оцінюєте рівень сформованості комунікативної компетентності учнів Вашого класу?

- Високий
- Середній
- Низький

2. Які компоненти комунікативної компетентності, на Вашу думку, найбільш потребують формування у початкових класах? (можна обрати кілька варіантів)

- Мовленнєва активність
- Уміння слухати й відповідати
- Уміння вести діалог
- Емоційно-ціннісна сфера
- Соціальна взаємодія
- Культура спілкування

3. Які труднощі найчастіше виникають у дітей молодшого шкільного віку під час усного спілкування?

- Сором'язливість, невпевненість
- Невміння формулювати власні думки
- Бідний словниковий запас
- Небажання взаємодіяти з однолітками
- Перевантаженість емоціями
- Інше (вказіть) _____

4. Чи використовуєте Ви творчі ігри або вправи для розвитку комунікативних умінь здобувачів початкової освіти?

- Так, регулярно
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

5. Які види творчих ігор Ви застосовуєте найчастіше на уроках у початкових класах?

- Мовленнєво-комунікативні
- Рольові (сюжетно-рольові)

- Творчо-імпровізаційні
- Командні
- Інші (вказіть) _____

6. Чи помічаєте Ви позитивні зміни у комунікативній поведінці учнів внаслідок використання творчих ігор?

- Так, суттєві
- Так, часткові
- Не завжди
- Ні

7. Які чинники, на Вашу думку, найбільше впливають на формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку?

- Атмосфера в класі
- Взаємини з однокласниками
- Методи роботи вчителя
- Ігрова діяльність
- Особистісні особливості учнів
- Сімейне оточення

8. Чи вважаєте Ви, що творчі ігри сприяють підвищенню мотивації учнів до спілкування?

- Так
- Частково
- Ні

9. Яких методичних матеріалів або ресурсів Вам не вистачає для ефективної роботи щодо формування комунікативної компетентності молодших школярів?

- Збірників ігор і вправ
- Методичних рекомендацій
- Навчальних відео
- Грамотного дидактичного забезпечення
- Підтримки психолога
- Інше (вказіть) _____

10. Які форми роботи, на Вашу думку, є найбільш результативними для розвитку комунікативних умінь молодших школярів?

- Групові форми
- Робота в парах
- Індивідуальна робота
- Інтерактивні технології
- Творчі проекти
- Театралізація та рольові ігри

АНКЕТА
ДЛЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: дізнатися, як ви ставитеся до спілкування на уроках і під час творчих ігор.

1. Чи подобається тобі спілкуватися з однокласниками?

- Так, дуже
- Іноколи
- Ні

2. Чи легко тобі висловлювати свою думку в класі?

- Так
- Іноді важко
- Мені складно

3. Як ти почуваєшся, коли відповідаєш біля дошки?

- Спокійно
- Трохи хвилююсь
- Мені дуже страшно

. Чи любиш ти брати участь у творчих іграх на уроці?

- Так
- Іноді
- Ні

5. Які ігри тобі подобаються найбільше?

- Рольові ігри
- Ігри з уявою (вигадування історій)
- Ігри в парах
- Командні ігри

6. Чи любиш ти працювати в парі з іншими учнями?

- Так
- Іноді
- Ні

7. Чи легко тобі знайомитися з новими друзями?

- Так
- Не завжди
- Мені важко

8. Як часто ти робиш компліменти або говориш приємні слова іншим?

- Часто
- Іноколи
- Майже ніколи

9. Чи любиш ти слухати, що говорять інші, під час гри або обговорення?

- Так
- Не завжди
- Мені нецікаво

10. Що тобі найбільше допомагає краще спілкуватися?

- Ігри
- Учитель
- Друзі
- Гарний настрій
- Інше: _____

Інтерпретація результатів

Підраховується загальна кількість балів (максимум – 20).

Високий рівень – 16–20 балів

Учень охоче спілкується, проявляє ініціативу, впевнено висловлює думки, легко вступає в діалог, позитивно ставиться до творчих ігор.

Середній рівень – 10–15 балів

Комунікативні вміння проявляються ситуативно; учень має потенціал, але демонструє певні труднощі або несталість поведінки.

Низький рівень – 0–9 балів

Учень уникає спілкування, відчуває емоційні труднощі, не виявляє комунікативної ініціативи, має занижену мотивацію до комунікації.